

La transició del feudalisme al capitalisme al Japó Estat de la qüestió

Treball de Fi de Grau
Grau d'Història
Facultat de Lletres
Universitat de Lleida

Alumne: Joel Prieto Poveda

Tutora acadèmica: Dra. María José Vilalta

Departament d'Història de l'Art i Història Social

Juny, 2015

Resum: El present treball consisteix a plantejar i valorar les diverses interpretacions i teories sobre la transició del feudalisme al capitalisme al Japó que han anat formulant diversos autors al llarg dels darrers 75 anys. El propòsit d'aquest estat de la qüestió és analitzar de quina manera s'ha tractat historiogràficament l'esmentat tema, exposar l'evolució del debat, per mitjà de la introducció i/o aportació de novetats i presentar les diverses interpretacions, tot seguint un eix cronològic que comprèn des de la dècada del 1940 fins a l'actualitat. En gran mesura, les interpretacions polítiques i institucionals que s'han formulat respecte al tema van ser les primeres en plantejar-se i en arribar a Espanya. A finals de la dècada dels 60, els estudis i la imposició de plantejaments o interpretacions econòmiques van començar a guanyar certa rellevància fins al punt d'establir i desenvolupar aportacions destacables i molt remarcables com les de H. Kohachiro Takahashi. En canvi, les explicacions més recents fixen especial atenció en desenvolupar interpretacions socials o culturals sobre la transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

Paraules clau: període Edo, *Taikō kenchi*, transició del feudalisme al capitalisme, obertura del Japó a l'exterior, Restauració Meiji, reforma agrària, desenvolupament industrial.

Abstract: The present project has been made to pose and evaluate different interpretations and theories about the transition from Feudalism to Capitalism in Japan developed by several authors throughout the last 75 years. The aim of this state of the art is to analyze how that subject has been studied historiographically to explain the evolution of the discussion and to present different interpretations, following a timeline ranging from the 1940s to the present. Political and institutional interpretations that have been made about the issue were the first to propound and arrive to Spain. In the late 60s, studies and the imposition of economic approaches or interpretations began to gain some relevance to the point of establishing and developing very remarkable and outstanding contributions as the ones made by Kohachiro H. Takahashi. Nevertheless, the most recent explanations put special attention on developing social or cultural interpretations about the transition from Feudalism to Capitalism in Japan.

Keywords: Edo period, *Taikō kenchi*, transition from Feudalism to Capitalism, opening of Japan towards the outside, Meiji Restoration, agrarian reform, industrial development.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. L'INICI DE LA HISTORIOGRAFIA SOBRE JAPÓ A L'ESTAT ESPANYOL I LA INCORPORACIÓ DE LES PRIMES INTERPRETACIONS ECONÒMIQUES: DÈCADA DELS 40 ALS 60	10
2.1. George Cyril Allen: una primera perspectiva econòmica	11
2.2. John Whitney Hall, interpretació tradicional: història política, institucional i social	15
2.3. Paul Akamatsu: primera interpretació econòmica des de la historiografia francesa	18
3. LES INTERPRETACIONS SOCIOECONÒMIQUES: DÈCADA DELS 70	20
3.1. J. Mutel: canvis en l'estudi dels aspectes econòmics	21
3.2. Edwin O. Reischauer: desenvolupament de la interpretació socioeconòmica	23
3.3. Harold Bolitho: renovació de la perspectiva política i social	25
4. AUGE, OBERTURA CULTURAL I ENTRADA MASSIVA D'ESTUDIS I OBRES DE LA HISTÒRIA DEL JAPÓ: DÈCADA DELS 80	26
4.1. H. Kohachiro Takahashi, del feudalisme al capitalisme: problemes en la transició	27
4.2. Julia Moreno García: una primera perspectiva espanyola	34
5. INTRODUCCIÓ DE NOUS GÈNERES I TEMÀTIQUES I PERÍODE D'ESTANCAMENT: DÈCADA DELS 90 FINS A L'ACTUALITAT	36
5.1. W. G. Beasley: revisió dels plantejaments i de les aportacions en l'àmbit econòmic	38
5.2. Eiko Ikegami: interpretació i anàlisi del desenvolupament cultural del samurai japonès	40
5.3. Mikiso Hane: recopilació d'interpretacions, plantejaments i aportacions	43
CONCLUSIONS	44
BIBLIOGRAFIA	46

1. INTRODUCCIÓ

El present Treball de Fi de Grau pretén mostrar les interpretacions i/o perspectives sobre com es va dur a terme la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. El plantejament que aquest estat de la qüestió pretén resoldre és com s'ha tractat i estudiat historiogràficament l'esmentat tema a partir de diversos autors, llibres i articles. L'objectiu també consisteix a tractar i valorar quan va començar a tenir incidència la història del Japó i a Espanya, quines són les primeres interpretacions, a qui pertanyen, en quin moment es tradueixen al castellà les obres, quan s'incorporen noves aportacions, teories, plantejament i coneixements, per què i com evoluciona la historiografia sobre el Japó en l'Estat espanyol i per quins motius. Tanmateix, és important mostrar com s'ha anat enfocant i argumentant la transició del feudalisme al capitalisme al Japó des de la dècada de 1940 fins a l'actualitat. No sols s'ha de tenir en compte quins van ser els primers autors que van parlar respecte al tema i quan, també és rellevant saber analitzar com ho interpreten. A més a més, és de vital importància destacar que les esmentades d'obres, llibres i articles estan traduïts o redactats en castellà.

A mesura que es vagi avançant es podrà apreciar com els primers historiadors que van començar a estudiar i tractar l'esmentada qüestió s'han tingut molt en compte al llarg de l'eix cronològic que s'ha fixat i com les seves interpretacions o teories encara es mostren vigents i força emprades a l'actualitat. Malgrat tot, és assenyat observar i valorar com les interpretacions i els estudis han anat evolucionant i transformant-se, de la mateixa forma que ho ha fet la metodologia d'investigació i estudi. Seguint la delimitació cronològica, s'agafarà com a punt de partida a l'economista George Cyril Allen, el qual va ser un dels primers autors occidentals en tractar el tema des d'una perspectiva estrictament econòmica. A més, després de realitzar una consulta bibliogràfica exhaustiva hom pot extreure que abans dels 40 i encara a finals d'aquesta dècada els autors i historiadors occidentals posaven èmfasi en la temàtica política, ja que fet i fet repercutien fortament als interessos dels estats i la societat. En altres paraules, tot i què aquestes interpretacions, estudis, teories i plantejaments poden ser útils i essencials, no disposen del material i coneixement suficients per explicar i tractar de forma completa els canvis i transformacions que van succeir. Cal deixar constància, que a partir de la recerca, l'estudi i l'anàlisi exhaustiu de la bibliografia pertinent es pot establir que no va ser fins ben entrada la dècada dels 50 quan es va començar a donar importància als aspectes econòmics i socials, però sense deixar de banda els factors polítics, és a dir, ens expressa com l'economia afecta i va estretament lligada amb la societat i, per descomptat, com influeix en la política. A més a més, no és pot deixar de banda la importància que van assolir els estudis demogràfics i de la mentalitat.

Per començar, cal remarcar que el treball consta d'una introducció detallada, la qual resulta necessària per descriure en què consisteix, quin tema tractarà, així com emmarcar-lo en el seu context històric i introduir el debat. A banda de la introducció, presenta diversos apartats i subapartats dedicats a desenvolupar-lo. En primer lloc, haurem de realitzar una lectura i/o estudi acurat de diversos llibres i articles pertinents al tema per tal d'extreure la informació, els coneixements i les dades necessàries. A la vegada, s'establirà l'eix cronològic i com s'ha anat interpretant i tractant la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, segons els anys o períodes que s'han estipulat. En segon lloc, analitzarem de manera exhaustiva les interpretacions i la manera que té de tractar el tema cada autor, és a dir, argumentarem quines són les seves hipòtesis i teories, de quina manera ho expliquen i en quins aspectes, factors o temàtiques posen èmfasi. D'aquesta manera, podrem comprendre els motius que impulsen amb aquests autors a establir les seves argumentacions i valoracions. Finalment, es conclourà el Treball de Fi de Grau amb unes valoracions o conclusions generals, en les quals s'establirà com és el recorregut històric del tema i la seva incidència dins de la historiografia sobre el Japó en l'Estat espanyol.

Per facilitar-ne la comprensió resulta d'allò més adient, ubicar-lo i emmarcar-lo dins el seu context històric. El procés que va seguir la transició del feudalisme al capitalisme al Japó comprèn el període que va des de l'era Tokugawa o període d'Edo (1600) fins a finals de la Restauració Meiji (1890). En aquest període es va instaurar una dinastia i un règim de govern arrelat al sistema feudal i senyorial que van perdurar durant 250 anys. Durant el règim *shogunal* dels Tokugawa van succeir diversos esdeveniments que s'han de tenir en compte per comprendre els inicis de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. L'era Tokugawa es caracteritza per una economia de subsistència i autosuficient que va romandre estable durant un llarg període de temps. Posteriorment, es van començar a fer evidents aspectes i peculiaritats de l'inici de la transició, la majoria, reflectits en la producció agrícola, fruit de la incorporació de nous mètodes i tècniques de conreu, millors llavors, fertilitzants i eines i major extensió de terra. En altres paraules, la producció agrícola es va incrementar notablement, va començar a especialitzar-se i a produir excedents majoritàriament a destinació comercial.

L'artesania també es va començar a desenvolupar i especialitzar, és a dir, alguns deixaren de banda la producció agrícola per centrar-se únicament a la producció artesanal i/o manufacturera. El comerç i el mercat interns es van començar a articular i desenvolupar fins al punt d'esdevenir un element crucial de l'economia. Malgrat tot, la conflictivitat social, els problemes i aldarulls al camp, la fam i un descontentament generalitzat estaven a l'ordre del dia i configuraven una situació de precarietat i fortes tensions socials. Els costums, les tradicions, la cultura, els valors i la vida

quotidiana de la societat estaven estipulats i marcats per les classes dirigents, amb la qual cosa no hi havia gaire llibertat. A més a més, els coneixements i els estudis d'occident estaven completament vetats, la qual cosa comportava un endarreriment en la introducció i adopció de noves tecnologies entre altres elements, endarreriment del qual no es va sortir fins a l'obertura del Japó i la consolidació del nou règim de govern.

A mitjans del segle XIX, es va posar fi al règim dels Tokugawa i es va abolir el feudalisme, tot obrint pas a un nou govern i règim, la Restauració Meiji. Aquest va estimular la modernització i transformació del Japó en un Estat modern i capitalista per mitjà d'una nova política de govern basada en l'obertura del país nipó a l'exterior, l'aplicació de lleis, decrets i reformes (socials, culturals, polítiques, institucionals, militars, agràries, sobre l'impost territorial, entre d'altres de caràcter econòmic). A més, va establir una reordenació territorial per acabar definitivament amb algunes partícules o aspectes del mode de producció feudal. El Govern Meiji en la seva tasca per culminar la transició del feudalisme al capitalisme, iniciada durant l'era Tokugawa, va estimular el creixement i desenvolupament econòmic amb el foment d'exportacions a l'exterior, mineria ..., construcció de millors transports i xarxes, i la consolidació de fàbriques lleugeres, en major mesura tèxtils, i pesades, com la siderúrgia, metal·lúrgia i les drassanes.

Per a concloure la introducció cal realitzar una breu anotació sobre el debat. Perry Anderson (1938) és un dels historiadors que a tractat el debat de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. Segons l'autor, la dinàmica econòmica del mode de producció feudal europeu va alliberar els elements necessaris per a l'acumulació originària de capital i, posteriorment, la plenitud del mode de producció capitalista, desencadenat per la revolució industrial, va ser el regal i la maledicció que Europa va fer al món¹. Es pot considerar que el Japó és l'únic país important, fora d'Europa o Nord Amèrica, que ha assolit un capitalisme industrial avançat, ja que, a banda d'aquest, cap altra regió o indret del món disposava de tants aspectes i elements interns adequats per dur a terme una ràpida industrialització. Els estudis i la investigació històrica moderna ha revelat que les bases econòmiques del capitalisme japonès rauen especialment en el feudalisme nipó, la qual cosa va cridar l'atenció de Karl Marx (1818-1883), entre d'altres europeus a mitjans i finals del segle XIX.

---

1 P. ANDERSON: *El Estado Absolutista*, Siglo XXI, Madrid, 1979 (1ª Edició: 1974). p.426.

L'agricultura japonesa va generar uns alts nivells de productivitat i, a la vegada, algunes propietats rurals van optar per produir amb destinació comercial, la qual cosa propicià un increment comercial. A més a més, a la darrerria del període medieval japonès es va donar una urbanització sense precedents fins al punt que al segle XVIII, la capital del Japó, Edo, era més gran que Londres, París o Roma. En resum, tal i com argumenta P. Anderson:

“La rapidez y el éxito extraordinarios con los que la restauración Meiji implantó en Japón el capitalismo industrial tenían sus presupuestos históricos determinantes en el carácter especialmente avanzado de la sociedad que les había legado el feudalismo de los Tokugawa.”²

En gran mesura, les arrels i elements que configuren el pas al capitalisme a Europa rauen en la seva ascendència clàssica: antiguitat i feudalisme, ja que la concatenació dels modes de producció antic i feudal van resultar ser necessaris i crucials per assolir el mode de producció capitalista³. En canvi, en el cas del Japó, aquesta concatenació dels modes de producció antic i feudal que distingeix el desenvolupament del capitalisme europeu, no va tenir lloc o, en tot cas, no va tenir tanta incidència. En vista d'això, P. Anderson realitza la següent afirmació:

“El feudalismo, como modo de producción, fue el primero en la historia que hizo posible una oposición dinámica entre la ciudad y el campo; la parcelación de la soberanía inherente a su estructura permitía el crecimiento de enclaves urbanos autónomos como centros de producción dentro de una economía predominantemente rural y no como centros privilegiados o parasitarios de consumo o administración.”⁴

En relació amb això, Karl Marx considerava que aquest model era essencialment asiàtic, és a dir, creia que tant l'Índia com Turquia i Japó representaven un model específic, al qual va batejar amb el nom de mode de producció asiàtic. Aquesta concepció es va convertir en focus d'una discussió internacional en la historiografia marxista a la dècada dels anys 70⁵. És fonamental comprendre que les dues tradicions intel·lectuals que van contribuir a la formació de l'obra de K. Marx i Frederich Engels (1820-1895) contien una prèvia concepció dels sistemes polítics i socials d'Àsia, un conjunt d'idees que tots compartien i que es remunten a la Il·lustració. El conjunt d'elements són els següents: propietat estatal de la terra, inexistència de murs jurídics, absència de noblesa hereditària, igualtat social servil, comunitats aldeanes aïllades, predomini agrari sobre la indústria, obres públiques hidràuliques, climatologia càlida, àrida i tòrrida i immutabilitat històrica. És cert que alguns autors van estudiar aquests elements, però cap d'ells va combinar totes aquestes nocions en una sola concepció, com és el cas de Bernier que va estudiar els països asiàtics, Montesquieu (1689-1755) que va formular una teoria general del despotisme oriental coherent o Hegel (1770-1831) i

---

2 P. ANDERSON: *El Estado Absolutista* ..., p.426.

3 P. ANDERSON: *El Estado Absolutista* ..., p.433.

4 P. ANDERSON: *El Estado Absolutista* ..., p.434.

5 P. ANDERSON: “El «modo de producción asiático»”, en *El Estado Absolutista* ..., p.476.

Jones que van intentar distingir les variants regionals del model asiàtic comú⁶. Nogensmenys, K. Marx va acceptar la inequívoca afirmació de Bernier: “*la base de todos los fenómenos orientales reside en la ausencia de propiedad privada de la tierra*”⁷. En altres paraules, tant F. Engels com K. Marx formulen les seves hipòtesis i conjectures respecte a aquest plantejament. En primer lloc, F. Engels estableix la següent teoria:

“La ausencia de la propiedad de la tierra es ciertamente la clave para la comprensión de todo el Oriente. Ahí reside su historia política y religiosa (...) Pero que los orientales no lleguen a la propiedad territorial se debe principalmente al clima, junto con la naturaleza del suelo (...) El riego artificial es aquí la condición primera de la agricultura, y esto es cosa de las comunas, de las provincias o del gobierno central.”⁸

És a dir, F. Engels considera que l'explicació bàsica d'aquesta inexistència de propietat privada de la terra es devia a l'aridesa dels sòls nord-africans i asiàtics, els quals requerien un sistema de regadiu artificial o obres hidràuliques impulsades per l'Estat central i altres autoritats públiques i, d'aquesta manera, assolir la capacitat i mitjans per poder consolidar i desenvolupar l'agricultura. En segon lloc, K. Marx es mostra d'acord amb aquesta hipòtesi i afegeix que:

“El carácter estacionario de esta parte de Asia se explica por medio de dos circunstancias interdependientes: 1) las obras públicas eran cosa del gobierno central; 2) además, todo el imperio se dividía en *aldeas*, cada una de la cuales poseía una organización completamente separada y formaba un pequeño mundo cerrado.”⁹

Malauradament, en les diverses regions o civilitzacions, xinesa, islàmica, índia i japonesa, es donen una sèrie de diferències elementals considerables que fan impossible l'intent d'assimilar-les i posar-les dins d'un mateix sac comú, tal i com va fer K. Marx en definir el mode de producció asiàtic. En definitiva, tal i com estableix P. Anderson:

“La evolución de Asia no puede reducirse en modo alguno a una categoría residual uniforme, construida con los sobrantes del establecimiento de los cánones de la evolución europea. Toda exploración teórica sería del campo histórico situado fuera de la Europa feudal debe terminar con las comparaciones tradicionales y genéricas y proceder a la construcción de una tipología concreta y exacta de las formaciones sociales y los sistemas estatales, respetando sus enormes diferencias de estructura y desarrollo”¹⁰.

Finalment, cal deixar constància que les anotacions que s'han exposat anteriorment resulten essencials per complementar la introducció, presentar una aproximació sobre la transició al Japó i emmarcar el debat. Tanmateix, a partir de la darrera valoració que fa P. Anderson sobre el «mode de

---

6 P. ANDERSON: “El «modo de producción asiático»”, en *El Estado Absolutista ...*, pp.487-488.

7 K. MARX i F. ENGELS: *Selected correspondence*, pp.80-81.

8 K. MARX i F. ENGELS: *Selected correspondence*, p.82.

9 K. MARX i F. ENGELS: *Selected correspondence*, pp.85-86.

10 P. ANDERSON: “El «modo de producción asiático»”, en *El Estado Absolutista ...*, p. 568.

producció asiàtic», podem extreure que difícilment era possible l'existència d'un mode de producció uniforme per a tot el conjunt d'Àsia o que en tot cas el Japó feudal no compartia un mode de producció similar amb la resta d'Àsia. Per tant, aquestes anotacions també resulten útils per comprendre que el Japó no va dur a terme la transició del feudalisme al capitalisme seguint un mode de producció característic d'Àsia, sinó per mitjà d'unes particularitats pròpies i algunes fins i tot similars a les d'Occident.

2. L'INICI DE LES INTERPRETACIONS ECONÒMIQUES: DÈCADA DELS 40 ALS 60

Per començar, és adient indicar que els inicis d'aquest període estan marcats pel transcurs de la Segona Guerra Mundial i els esdeveniments que en van derivar. Els efectes d'aquesta van impedir o dificultar, en gran mesura, la publicació de diversos llibres, estudis o investigacions. En finalitzar la guerra, es va produir una revolució en les temàtiques d'estudi sobretot pel que respecta a la temàtica econòmica. D'aquesta forma, es pot comprendre que finals de la dècada dels 40 i inicis dels 50 es comencessin a desenvolupar estudis centrats en l'àmbit econòmic (agricultura, indústria, finances, relacions comercials,...). Malgrat tot, la majoria d'historiadors encara mantenien la seva posició a favor de la interpretació tradicional basada en la història política i seguien prestant atenció a la temàtica política per damunt de les altres a l'hora de tractar i explicar la història del Japó. Cal afegir que la notable presència d'obres en anglès era deguda al fet que tant Gran Bretanya com els Estats Units, disposaven de centres d'estudi amb especialistes sobre la història del Japó, a conseqüència del seu passat colonial. No obstant, s'ha de tenir en compte que durant el període entre 1935-1950 era habitual en els llibres denotar una alta intensitat de ressentiment i prejudicis a causa de la Segona Guerra Mundial¹¹.

L'economista George Cyril Allen va ser un dels pioners en aquest camp d'estudi i en aportar coneixements econòmics al món occidental i, per descomptat, la seva obra va ésser una de les primeres que va arribar a Espanya. Per tant, no és d'estranyar que l'agafem com a primer referent. Al llarg de les dues dècades posteriors, es van intensificar les investigacions i estudis econòmics i alguns investigadors van començar a aplicar tècniques estadístiques per tal d'exposar de manera quantitativa els factors o fases del desenvolupament japonès.

No obstant, sovint, generaven més controvèrsia que no pas solucions als problemes. En aquest període, s'ha de destacar que un gran nombre d'economistes i historiadors van pretendre mostrar com els factors o aspectes de la transició del feudalisme al capitalisme i/o el desenvolupament

---

11 J. MUTEL: "Bibliografía sucinta", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji, 1853-1912*, Vicens Vives, Barcelona, 1972 (1ª Edició: 1970).

japonès es podien alinear amb les teories coetànies sobre el creixement econòmic i, així, identificar esdeveniments concrets i particulars de la història moderna del Japó¹². Tanmateix, tot i què es va iniciar un període d'investigacions i interpretacions d'àmbit econòmic s'ha de destacar que es van mantenir els estudis de la història política i institucional del Japó, com és el cas de l'historiador John Whitney Hall.

2.1. GEORGE CYRIL ALLEN: UNA PRIMERA PERSPECTIVA ECONÒMICA

L'economista George Cyril Allen (1900-1982), va dur a terme un dels estudis pioners en l'àmbit o temàtica econòmica del Japó i ho va inserir dins de la seva obra, *A Short Economic History of Modern Japan (1867-1937)*. S'ha d'assenyalar que des de la primera edició s'han realitzat diverses revisions fins a l'obra final la del 1972, que és la que va arribar a Espanya amb el títol de *Breve historia económica del Japón moderno (1867-1937)*, el 1980, a través de la traducció de Vicente Bordoy Hueso. L'autor va iniciar la redacció l'any 1939, però l'esclat de la Segona Guerra Mundial el va obligar a posposar el desenvolupament de l'obra i no va ésser fins al 1945 que la va concloure. En el moment de preparar la segona edició del llibre, va poder aprofitar i emprar l'exhaustiva i detallada investigació sobre la història econòmica del Japó desenvolupada durant la dècada posterior a la seva primera edició. D'aquesta manera, es pot comprendre l'ús que va fer de les obres d'altres historiadors occidentals. Segons G. C. Allen, els estudis i investigacions recents que es van dur a terme paral·lelament a la seva obra no sols van comportar un grau desorbitat d'informació, sinó que, a més, van aportar una informació més recent en anglès, la qual cosa va facilitar la traducció dels esmentats coneixements al castellà. L'objectiu del seu estudi era descriure l'evolució econòmica en el període que compren la transició del feudalisme al capitalisme i la formació del Japó com un Estat modern i capitalista fins al principi de la guerra contra Xina el 1937. A més a més, pretenia exposar al públic els resultats de les investigacions i estudis més recents en el camp de la història econòmica del Japó¹³.

G. C. Allen va parlar especial atenció en l'àmbit econòmic i, sobretot, en l'anàlisi i estudi de la política econòmica, el desenvolupament industrial, financer i, per descomptat, econòmic del Japó. A més, dedica un gruix considerable de la seva obra (per no dir gairebé tota) a tractar els aspectes econòmics de la història del Japó. En el moment de tractar la transició del feudalisme al capitalisme o la transformació del Japó en un estat modern, posa èmfasi en l'agricultura, la indústria, les bases financeres i la política econòmica com a elements fonamentals en el procés de transició o

---

12 G. C. ALLEN: "Introducción", en *Breve historia económica del Japón moderno (1868-1937)*, Tecnos, Madrid, 1980 (1ª Edició: 1946). p.13.

13 G. C. ALLEN: *Breve historia económica del Japón moderno* ..., p.11.

modernització del Japó. A cadascuna de les temàtiques o camps esmentats, els hi dedica un nombre similar de pàgines. També, s'ha de destacar que aporta una petita i breu explicació política sobre procés de modernització del Japó, però és evident que no li donà una especial rellevància. El relació amb això, el fet que més pot cridar l'atenció és que l'economista incorporà unes temàtiques o aspectes gens treballats i força desconeguts en aquells moments com eren l'educació i la cultura. En altres paraules, G. C. Allen va destinar un nombre reduït de pàgines a tractar els temes de l'educació i la cultura i establir quin va ser el seu pes en la transició del feudalisme al capitalisme i en la modernització del Japó. Per tant, és important tenir-ho en compte, ja que hauran de transcorre dues dècades més abans que es realitzessin estudis o investigacions especialitzades en l'educació i la cultura de la història japonesa que arribin a Espanya traduïdes al castellà. A més, s'ha de destacar que G. C Allen incorporà una sèrie de quadres amb moltes dades numèriques dins de la seva obra, la qual cosa condueix a pensar que l'autor no sols pretén aportar una interpretació analítica sinó, també, una aproximació quantitativa. En gran mesura, el material que configura el llibre es va cercar i consultar al mateix Japó, és a dir, a partir de fonts autòctones i, per tant, amb un notable contingut historiogràfic oriental o japonès. No obstant, s'ha de destacar que també va emprar i consultar fonts historiogràfiques de caire occidental de mans d'altres autors. Cal dir que tant la interpretació com la majoria de plantejaments i afirmacions presents en el llibre encara resten vigents en l'actualitat.

G. C. Allen va ésser el primer a deixar constància o almenys del primer que ens ha arribat la consideració que diu que, en múltiples aspectes, el Japó estava molt ben preparat per realitzar la transició del feudalisme al capitalisme i modernitzar-se. Aporta un plantejament en el qual diu que la difusió de l'educació oficial i la presència d'homes instruïts, cultes i capacitats dins les classes dirigents va estimular una influència notable en el procés de transició del feudalisme al capitalisme i en la modernització d'una societat tradicional. En gran part, això va ser degut gràcies als èxits que va assolir l'educació japonesa, els quals van facilitar la distribució i adopció de nous mètodes tècnics i noves idees. Per tant, l'educació va esdevenir un element indispensable i de gran rellevància per la societat i pels governs. Tanmateix, bona part dels samurais i els comerciants estaven completament alfabetitzats, la qual cosa comportava que molts d'aquests i alguns negociants de l'era Meiji decidissin fundar escoles i universitats per tal d'introduir i preservar els nous coneixements i les noves formes d'educació¹⁴. D'aquesta manera, el Japó va poder assimilar noves formes de pensar i noves tècniques sense cap mena de dificultat, ja que comptava amb una societat notablement alfabetitzada i ben instruïda o formada.

---

14 G. C. ALLEN: "Introducción", en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, pp.14-15.

En gran mesura, el sistema de valors basat en la disciplina intel·lectual i moral del passat van suscitar la importància de l'educació, però també és cert que amb l'obertura del Japó a Occident va propiciar una substitució progressiva del confucionisme per mitjà de la importació de nous codis de conducta i hàbits mentals tradicionals, els quals tenien com a objectiu ajudar a potenciar la nació i incentivar el progrés econòmic. Segons G. C. Allen, “*los samurais sentaron las bases del despegue hacia el nuevo orden económico, mientras que otros proporcionaron el estímulo dinámico*”, ja que bona part dels negocis que es duïen a terme en el període Meiji provenia de mans dels samurais i, simultàniament, homes de baix estatus social van voler aprofitar les noves oportunitats que la nova era els hi atorgava per mitjà del desenvolupament industrial¹⁵. Arrel d'això, diversos estudiosos van començar a valorar l'estímul de l'educació com un fet summament important i productiu. En funció d'això, G. C. Allen argumenta que tant l'educació com la cultura van ésser dos pilars essencials i primordials en el procés de transició del feudalisme al capitalisme i la consolidació del Japó com un estat modern.

A més, G. C. Allen estableix que la transició del feudalisme al capitalisme, en gran mesura, va ser fruit del col·lapse que va patir el règim Tokugawa i el sistema econòmic associat amb aquest. També destaca que la culminació d'aquesta transició i la consolidació del Japó com un estat modern estaven marcades encara per diversos aspectes polítics i econòmics del sistema feudal. La pretensió d'obertura forçosa dels ports japonesos als estrangers en certa manera denotava el procés de transició del feudalisme al capitalisme, el pas d'activitats destinades en una producció autosuficient o de subsistència a la pràctica de produir excedents per assolir més beneficis i riqueses. Tanmateix, el poder naval de les potències occidentals i l'agressió d'aquestes va deixar al descobert la vulnerabilitat i debilitat de l'Antic Règim mostrant així la necessitat d'una transformació política i econòmica. Malgrat tot, els principals factors interns que van propiciar els canvis i la transició del feudalisme al capitalisme s'han de cercar en l'activitat política, religiosa, intel·lectual i econòmica del país¹⁶.

L'autor remarca la importància del camp econòmic i, per tant, considera que la transició es va veure influenciada per la necessitat de canvis econòmics en vista de les dificultats financeres, és a dir, determina que les bases financeres van ésser un pilar fonamental del procés de transició. El Govern central dels Tokugawa recaptava impostos a comerciants urbans, portuaris i de les propietats mineres, però el tancament del comerç i els ports de cara a l'exterior va originar restriccions i l'economia del *shogūnat* va entrar en decadència. La presència d'una administració financera

---

15 G. C. ALLEN: “Introducción”, en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, pp.15-16.

16 G. C. ALLEN: “La desintegración del Antiguo Régimen”, en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, pp.35-36.

corrupta agreujava encara més la situació, ja que molts dels ingressos recaptats no arribaven a parar al Tresor. En vista d'això, el *shogūn*¹⁷ va promoure i intensificar l'exacció de préstecs forçosos a l'emergent classe mercantil i financera. Paral·lelament, s'estava produint l'inevitable, la transició del feudalisme al capitalisme reflectida en el desmantellament o decadència de la societat feudal i l'auge de les classes mercantils amb un increment notable de la seva influència i riquesa.

Per G. C. Allen, el comerç va ser un altre dels pilars fonamentals de la transició. La majoria de senyors o *daimyōs*¹⁸ van abandonar la pràctica de mantenir serfs adscrits, molts van mostrar un fort interès pel sector industrial i comercial i els samurais van començar a tenir ocupacions mercantils. D'aquesta manera, el sistema de relacions feudals es va començar a fragmentar. Es va donar un creixement notable dins les classes comerciants i financeres, les quals necessitaven crear un nou règim, ja que no podien acomodar-se dins l'antiga estructura feudal. Per tant, durant les últimes dècades de l'era Tokugawa i davant l'obertura dels ports als estrangers es va presenciar la clara necessitat de dur a terme canvis dins l'administració i en la política econòmica, canvis que s'introduïrien amb les reformes del Govern Meiji. En altres paraules, la influència dels comerciants va tenir un gran pes en la formació del Japó com un estat modern i en el procés de transició, ja que les activitats comercials i financeres van substituir progressivament una economia basada en l'agricultura autosuficient o de subsistència amb pagaments en espècies per una altra capitalista basada en la producció d'excedents, la indústria i el comerç¹⁹. També destaca la importància del comerç exterior.

L'autor també atorga molta importància a l'agricultura, ja que l'increment de la productivitat va originar un augment de la renda agrícola, la qual cosa permetia acumular capital. En vista de l'abolició del feudalisme, l'excedent va anar a parar al Govern Central mitjançant uns impostos que, a la vegada, oferien l'oportunitat de finançar el desenvolupament d'altres sectors de l'economia com les noves indústries²⁰. El capital que provenia de l'agricultura també va contribuir enormement en la modernització del país i el desenvolupament d'indústries manufactureres. No obstant, no sols es va donar un increment de les rendes agrícoles per la millora de la producció, sinó també per l'aparició de treballs complementaris remunerats. A més a més, gran part del camperolat estava ben preparat per assolir oficis en el món comercial i de la indústria com assalariats. També assenyala que els propietaris rurals van incentivar la introducció de millores agrícoles (llavors, mètodes de cultiu i l'ús

---

17 El *shogūn*, és l'abreviatura de *seiitaishogūn*, funcionari imperial i, teòricament, el representant militar de l'emperador. Posteriorment, i fins el 1868, va ser un càrrec hereditari del màxim dirigent militar del Japó i que va ostentar durant 250 anys la dinastia Tokugawa.

18 El *daimyō*, era un senyor feudal que normalment tenia un feu de grans dimensions.

19 G. C. ALLEN: "La desintegración del Antiguo Régimen", en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, pp.38-41.

20 G. C. ALLEN: "Sumario y conclusiones", en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, p.196.

de fertilitzants)²¹. Arrel d'aquests canvis i transformacions es va desenvolupar i intensificar la pràctica de l'agricultura destinada als intercanvis. Per tant, resulta evident segons G. C. Allen, que l'agricultura també va jugar el seu paper en el procés de transició del feudalisme al capitalisme i tot i què no va tenir un pes tant gran com el comerç o les bases financeres, és un dels aspectes on resultava més fàcil percebre la transició.

A més, G. C. Allen afirma que el desenvolupament de la indústria manufacturera i tèxtil i, posteriorment, la indústria pesada (construcció de vaixells), la siderúrgia i metal·lúrgia, van tenir la seva rellevància dins la transició, ja que es van originar canvis en la productivitat, la qual cosa comporta, a la vegada, variacions en les condicions del treball i en els salaris. La culminació de la transició es fa evident quan el Govern de la Restauració Meiji va abolir el feudalisme el 1869 i els feus van ésser entregats al govern, quan va decretar la igualtat de totes les classes davant la llei, va suprimir les barreres i les limitacions del comerç interior i exterior, va atorgar llibertat de cultiu i adquisició de drets de propietat, l'oportunitat d'accedir a professions i indústries i la imposició de reformes en els impostos, les quals van fer desaparèixer l'antic sistema administratiu i fiscal vinculats al feudalisme²².

En definitiva, G. C. Allen al tractar la transició del feudalisme al capitalisme es centra en el camp econòmic i tots els aspectes que hi van jugar un paper destacat com l'evolució de l'agricultura i el desenvolupament industrial i comercial. Tanmateix, ressalta la importància de la cultura i l'educació de la societat japonesa per a poder culminar de manera més ràpida aquesta transició. És important assenyalar que, segons l'economista, la ruptura entre el Japó antic o feudal i el Japó modern o capitalista no va ésser tan profunda com a Occident.

2.2. JOHN WHITNEY HALL, INTERPRETACIÓ TRADICIONAL: HISTÒRIA POLÍTICA, INSTITUCIONAL I SOCIAL

L'autor John Whitney Hall (1916-1997) va ser un historiador pioner en el camp d'estudis japonesos i una eminència en la història premoderna del Japó. La interpretació històrica que va desenvolupar J. W. Hall sobre la transició del feudalisme al capitalisme al Japó no es pot pas etiquetar com historiografia occidental o almenys no en la seva totalitat, ja que l'historiador va néixer al Japó i va restar allí gran part de la seva vida, la qual cosa li atorga una mentalitat i una identitat més pròximes a la societat japonesa. En altres paraules, el seu estudi i la seva obra, *El imperio japonés*, parteixen d'una base de coneixements, informació, estudis i fonts autòctones, és a dir, provinents del Japó. J. W. Hall va redactar el seu llibre el 1967 aproximadament, però la seva primera traducció o edició en

---

21 G. C. ALLEN: "Introducción", en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, p.17.

22 G. C. ALLEN: "Reconstrucción, 1868-81", en *Breve historia económica del Japón moderno ...*, pp.47-48.

castellà no va arribar a Espanya fins el 1973 de mans de Marcial Suárez. L'historiador es centra en els períodes premodern i contemporani de la història del Japó i planteja una interpretació analítica de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó basada en l'estudi de les institucions polítiques i socials, és a dir, a partir de la història política i social. No obstant, era conscient que en cap moment aportava informació, dades i coneixements tan detallats i complets com normalment es poden trobar en un manual²³.

En *El Imperio japonés* va mostrar clarament el seu interès per la forma en què es van transformar les institucions polítiques i socials del Japó, com es van diversificar i com a resultes d'això aquesta cultura d'essència oriental va esdevenir una moderna potència mundial. En altres paraules, J. W. Hall desenvolupà el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó recolzant-se, majoritàriament, en elements o factors polítics, institucionals i socials, tot restant importància als aspectes econòmics. Per tant, ens trobem davant d'una obra que segueix el model dels historiadors pioners, ja que descuida, en gran mesura, la temàtica econòmica per centrar-se en la política i institucional, les quals repercutien i repercuteixen fortament en els interessos de l'estat i la societat. Per tant, J. W. Hall potser no aporta un tema d'estudi original o una temàtica revolucionària, però si es pot considerar que va ésser un dels primers a fer arribar no sols a Espanya, sinó a Occident un conjunt d'informació de gran rellevància sobre la història política, institucional i social del Japó.

Pel que respecta al seu llibre, cal destacar que bona part del contingut que el configura procedeix de múltiples estudis i obres d'historiadors japonesos, argumentats en el seu propi idioma²⁴, la qual cosa significa que J. W. Hall va ser un dels primers historiadors a aportar i incorporar a la historiografia occidental una interpretació o perspectiva de la història del Japó basada en plantejaments i teories provinents de la historiografia oriental. Nogensmenys, l'autor també emprà llibres i obres d'autors occidentals, fins i tot, espanyols. A més, deixa constància que l'aparició del Japó com una nació moderna ha estimulat l'interès per conèixer millor el passat d'aquest país perquè a mesura que el Japó ha esdevingut un membre destacat del món modern, ha comportat que la seva història resulti important pels historiadors i per les societats modernes. En relació amb això, J. W. Hall estableix la següent afirmació:

“La historia social e institucional del Japón (...) se suma hoy a la totalidad del conjunto demostrativo de cómo las naciones han entrado en la situación moderna. La importancia de la historia japonesa es indiscutible, a pesar de que se integra en la corriente de la historia mundial desde una fuente distante. (...) Es esta la interpretación de la historia japonesa como importante por sí misma y significativa en relación con el mundo moderno lo que ha impulsado la composición de este libro.”²⁵

---

23 J. WHITNEY HALL: *El imperio japonés*, Historia Universal Siglo XXI, Siglo XXI, Madrid, 1973 (1ª Edició: 1967).

24 J. WHITNEY HALL: “Bibliografía”, en *El imperio japonés ...*, p.336.

En resum, per a nosaltres, els seus estudis sobre una història política, institucional i social, les seves interpretacions, plantejaments i la informació que aportà va resultar d'allò més innovadora i profitosa fins al punt que en l'actualitat encara resten vigents. Per J. W. Hall, el pas d'una societat feudal a una nació moderna va tenir lloc a partir d'una sèrie de canvis fonamentals, institucions i valors propis, la configuració de determinats models de govern i la formació d'una actitud social. No obstant, el procés de transició conjuntament amb l'evolució política i social va ésser lenta. Els canvis estructurals també es van donar a poc a poc més per les disputes i aldarulls interns que no pas per les exigències de l'exterior²⁶.

J. W. Hall considera que l'inici de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó es troba en la lluita entre l'agricultura i el comerç, entre la terra i els diners²⁷. La situació geogràfica afavoria una base agrícola altament productiva i amb predomini d'una agricultura intensiva. Aquesta es va veure complementada gràcies al perfeccionament de la tecnologia i una bona base d'organització social i de control de l'aigua, la qual cosa, a la vegada, comportà un desenvolupament alt en el nivell de vida cultural japonès. En canvi, el lent desenvolupament de la indústria i el comerç van dotar d'un fort autoritarisme i control la relació entre classes dominants i treballadors²⁸. L'abolició del *shogūnat*, la fi del govern i l'hegemonia dels Tokugawa va incentivar la necessitat de crear un estat nacional unificat i va posar en pràctica reformes per tal d'encaminar el Japó per la d'una modernització ràpida i desmantellar les bases del règim feudal. En el moment que s'instaurà la Restauració Meiji, els nous dirigents del Govern van iniciar canvis institucionals i polítics de gran rellevància²⁹. Per modernitzar el Japó seguint un patró o esquemes occidentals era necessari proclamar la llibertat de moviment individual i la igualtat social. D'aquesta manera, es podria deixar endarrere l'arcaic i obsolet mode de producció feudal per consolidar un estat modern i capitalista. En altres paraules, les actuacions del govern de la Restauració Meiji van establir i marcar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

Els factors econòmics i socials també van tenir un pes innegable a l'hora d'establir la Restauració. No obstant, la interpretació predominant és que la Restauració va suposar l'eina o instrument per a reafirmar la classe samurai i preservar el control del país davant de l'expansió del capital mercantil i la inestabilitat del camperolat, és a dir, va ser un impuls contra-revolucionari envers l'absolutisme polític. D'aquesta forma, s'entén la necessitat de realitzar una transició del feudalisme al capitalisme

---

25 J. WHITNEY HALL: "Introducción: posición histórica del Japón", en *El imperio japonés* ..., p.4.

26 J. WHITNEY HALL: "Introducción: posición histórica del Japón", en *El imperio japonés* ..., pp.3-4.

27 J. WHITNEY HALL: "El periodo Tokugawa. El crecimiento económico y los problemas de la agricultura y el comercio", en *El imperio japonés* ..., p.182.

28 J. WHITNEY HALL: "Marco histórico del Japón", en *El imperio japonés* ..., pp.6-7.

29 J. WHITNEY HALL: "La apertura del Japón y el final del sistema Tokugawa", en *El imperio japonés* ..., pp.232 i 242.

per tal d'assolir el poder i control del govern, ja que amb el règim feudal dels Tokugawa això resultava totalment impossible. A més a més, l'autor remarca la importància de la reordenació territorial, ja que l'abolició dels feus (*han*) i l'organització en prefectures (*ken*) i municipis (*fu*) va ajudar a assolir una uniformitat i centralització administrativa amb directius centrals pròpia d'un estat modern i, a la vegada, la desintegració de l'antiga organització territorial feudal³⁰.

Per una banda, J. W. Hall afirma que per assentar de manera fèrria, eficaç i amb pretensió a llarg termini l'estat modern i capitalista necessitaven establir una administració fortament centralitzada i l'adhesió nacional a banda de l'abolició dels *han* i el *shogūnat*. A més a més, el Govern de Meiji va formar una assemblea consultiva i van promulgar una declaració amb cinc articles, en la qual quedava estipulada una nova filosofia de govern: la política d'aquest es basaria en la consulta, la llibertat jurídica dels individus, els interessos nacionals s'avantposen als altres i que “*las despreciables costumbres del pasado serían abolidas y reemplazadas por las prácticas modernas llegadas de Occidente*”³¹. Arran d'això, es va procedir a la redacció d'una constitució nacional experimental i un codi administratiu format per aspectes burocràtics tradicionals i noves idees occidentals com la triple divisió de poders. Finalment, es va consolidar la Constitució Meiji (1889). D'aquesta forma, assegurarien el manteniment del poder, l'abolició absoluta de les arrels i elements del règim feudal i la culminació de la transició cap al capitalisme.

D'altra banda, J. W. Hall considera que les mesures financeres també van jugar un paper de pes en la transició del feudalisme al capitalisme, ja que van contribuir a la definitiva estabilitat del nou règim i estat modern³². En definitiva, s'ha pogut apreciar clarament com l'historiador explica la història i tracta la transició del feudalisme al capitalisme al Japó a través dels canvis i l'evolució política, institucional i, en menor mesura, social de la societat japonesa, és a dir, fa ús de la història política i institucional.

2.3. PAUL AKAMATSU: PRIMERA INTERPRETACIÓ ECONÒMICA DES DE LA HISTORIOGRAFIA FRANCESA

L'autor Paul Akamatsu (1928-2002) va ser un historiador especialitzat amb llengües orientals, japonès i xinès. El seu llibre original *Meiji-1868. Révolution et contre-révolution au Japon* va ser publicat el 1968, però no va arribar a Espanya traduït al castellà fins al 1977 amb el títol *Meiji-1868: revolución y contrarrevolución en Japón*. De les obres que es centren a tractar el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó i analitzar els factors i transformacions que van jugar-

30 J. WHITNEY HALL: “La restauración Meiji y su significado”, en *El imperio japonés ...*, pp.243-247.

31 J. WHITNEY HALL: “La creación de un estado moderno”, en *El imperio japonés ...*, pp.251-252.

32 J. WHITNEY HALL: “La creación de un estado moderno”, en *El imperio japonés ...*, pp.253-255.

hi un paper desatacat, l'obra de P. Akamatsu en va ser la primera en arribar a Espanya traduïda al castellà, però que sigués el primer llibre en arribar no significa pas que fos el primer estudi que tractes el tema. A més a més, el llibre de P. Akamatsu no es dedica a explicar i argumentar únicament la transició, també realitza l'explicació històrica del què va succeir al Japó.

El llibre de P. Akamatsu pretén explicar i reconstruir la història des de l'era Tokugawa fins a la Restauració Meiji. No obstant, dedica més pàgines a descriure el règim dels Tokugawa que no el règim de Meiji, ja que per explicar els aspectes revolucionaris, és necessari descriure detalladament el sistema senyorial i *shogunal*³³. L'obra es divideix en tres parts. En la primera, hi ha present una extensa introducció en la qual exposa els diversos aspectes o factors que van comportar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. En el moment de tractar aquest tema, remarca la importància dels aspectes econòmics, socials i polítics per igual i, en menor mesura els culturals. No obstant, alguns factors dels aspectes econòmic, polític i cultural s'inclouen a mode de tòpic i no d'aportació innovadora, ja que pertanyen a G. C. Allen i J. W. Hall. També, cal destacar que P. Akamatsu dedica un nombre similar de pàgines per cada aspecte o temàtica. En la segona i tercera part, descriu ambdós règims i explica la història de com es passa d'un règim a l'altre, tot assenyalant i argumentant els elements i factors més importants. Cal dir que per explicar la història del Japó s'ajuda de molts exemples o casos concrets i també dades numèriques, a més de mapes i altra informació estadística.

L'autor destaca els aspectes socials. L'estabilitat i la pau durant el règim feudal dels Tokugawa es van veure afectades, en gran mesura, per l'aixecament del camperolat, els comerciants i els artesans, fruit del descontentament i el malestar. La pagesia sols s'aixecava i es rebel·lava en èpoques de crisi de subsistència, tributs abusius o males collites i carestia, la qual cosa explica l'increment de moviments pagesos. El creixement demogràfic del segle XVII va comportar una acceleració de l'èxode rural i, a la vegada, una reducció de la població pagesa. A més, una sèrie de males collites va agreujar la situació i la població va minvar encara més, tot incentivant l'emigració cap a les grans ciutats. No obstant, això ens porta al segon aspecte, en el qual P. Akamatsu entra amb detall: l'economia. Aquesta situació anà acompanyada de la imposició de pagaments en metàl·lic, la qual cosa va donar lloc al desenvolupament de l'economia ens els llogarets basada en l'expansió dels cultius artesanals, és a dir, comencen a produir amb destinació comercial i artesanal per obtenir diners amb els que pagar els tributs monetaris. Aquests pagesos a la llarga van esdevenir agricultors-mercaders, els quals administraven els negocis del llogaret i gaudien de la capacitat per controlar empreses artesanals. En altres paraules, considera que l'agricultura va ésser un factor

---

33 P. AKAMATSU: *Meiji 1868: revolución y contrarrevolución en Japón*, Siglo XXI, Madrid, 1977 (1ª Edició: 1968).

primordial en el procés de transició³⁴. Arrel d'això, hi ha dos aspectes o factors que adquireixen una notable importància i, als quals l'autor atorga una especial atenció: l'artesanía i el comerç. A més, l'expansió dels cultius artesanals va propiciar la formació i desenvolupament d'una artesanía especialitzada.

Pel que respecta al comerç, es va institucionalitzar un sistema monetari basat en els tres metalls (or, plata i bronze o coure), però era força complex. Malgrat tot, els comerciants van superar les dificultats i van desenvolupar i fomentar la circulació monetària, tot estimulant un cert increment dels intercanvis financers i comercials. Més endavant, es va donar una liberalització del comerç que va afermar el poder del *shogūn*. A més, P. Akamatsu destaca la importància del desenvolupament i modernització dels transports terrestres i, sobretot, fluvials i marítims com un altre factor de pes en la transició del feudalisme al capitalisme³⁵. Malgrat tot, el procés de la transició es va estancar, ja que les estructures feudals seguien influenciant l'economia i la societat, la qual cosa frenava l'avenç i l'evolució dels factors o aspectes esmentats i la impossibilitat d'implantar reformes de manera eficaç³⁶. No va ser fins a la implantació del nou règim, la Restauració de Meiji, i la seva proclamació de lleis i decrets que van permetre reactivar les reformes, les quals acabarien per modernitzar el país i culminar la transició del feudalisme al capitalisme.

3. LES INTERPRETACIONS SOCIOECONÒMIQUES: DÈCADA DELS 70

La dècada dels 70 es caracteritzà per ser un període de continuïtat i augment de les interpretacions i els estudis socioeconòmics de la història del Japó. En gran mesura, això era degut a els historiadors occidentals cada vegada més mostraven un fort interès per la història del Japó, la qual cosa comportava una major quantitat d'investigacions, estudis i publicacions de llibres. Fins als anys 70, la majoria d'obres que havien arribat a Espanya provenien d'autors i/o historiadors provinents del sector universitari britànic i/o nord-americà, però a la dècada dels anys 70 van començar a aparèixer obres d'autors i/o historiadors propers al cercle universitari francès. Això era degut al fet que a França no disposaven de centres d'estudi de la història japonesa com els que hi havia a Gran Bretanya o els Estats Units, on treballaven especialistes que dominaven la llengua japonesa³⁷. En aquest període, van arribar tres llibres de notable importància, les obres de J. Mutel, Edwin O. Reischauer i P. Akamatsu, les interpretacions dels quals en l'actualitat encara es mostren vigents.

---

34 P. AKAMATSU: "Introducción", en *Meiji 1868: revolución y contrarrevolución en Japón* ..., pp.29-33.

35 P. AKAMATSU: "Introducción", en *Meiji 1868: revolución y contrarrevolución en Japón* ..., pp.33-40.

36 P. AKAMATSU: "El ocaso del poder shogunal. Hambrunas i reformas", en *Meiji 1868: revolución y contrarrevolución en Japón* ..., p.83.

37 J. MUTEL: "Bibliografía sucinta", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji* ...,

Cal destacar la continuïtat de la forta presència d'estudis i/o panoràmica de caràcter tradicional present en l'article de Harold Bolitho, entre d'altres. Tanmateix, a Espanya també varen arribar diversos llibres i estudis traduïts al castellà, però la gran majoria d'aquestes obres no van arribar al país fins als darrers anys de la dècada, molt possiblement perquè fins al 1975 encara estava vigent la dictadura franquista i una fèrria censura.

L'obertura del Japó a l'exterior (1868) va ésser un factor important que, en certa mesura el va apropar a la resta del món, en especial, a Occident. Malauradament, els coneixements, la cultura i la tradició japonesa es van mantenir desconeguts de cara a l'exterior. Posteriorment, l'inici del procés d'internacionalització i globalització als anys 70, va comportar que el Japó acabes d'obrir-se a l'exterior i s'anés mostrant un fort interès per l'art occidental, ja que la cultura, els costums, les tradicions i l'art japonès feien del Japó un indret exòtic i un diamant en brut per explotar. Emperò, s'ha de destacar que l'època de màxim interès i fervor pel món nipó no va arribar fins a les dècades dels 80 i 90. Malgrat tot, el Japó continuava essent un país desconegut per bona part del món, incloent-hi Espanya.

3.1. J. MUTEL: CANVIS EN L'ESTUDI DELS ASPECTES ECONÒMICS

L'autor i professor J. Mutel va escriure el seu llibre *Le Japon. 1: La fin du shōgunat* al 1970 i en comparació amb les altres obres va trigar relativament poc a arribar a Espanya traduït al castellà de mans de M. Batllori i sota el nom de *Japón. El Fin del shogunato y el Japón meiji, 1853-1912*. J. Mutel va escriure aquest llibre perquè l'estudi de la història contemporània del Japó era pràcticament inexistent a França. Per tant, pretenia aportar coneixements sobre la història contemporània del Japó. L'estudi en si mateix ofereix un interès científic per les diferències i analogies que revela respecte a Europa. Per J. Mutel, la història japonesa és mal coneix a Europa, és a dir, que no té un pes substancial, ja que considera que no s'ha aportat material de reflexió i que els europeus han establert unes ideologies i teories pròpies que es resisteixen a introduir variants temàtiques³⁸.

J. Mutel considera que els aspectes econòmics en la història del Japó són summament importants perquè van assentar les bases de l'auge nipó amb la incorporació de la seva economia a l'òrbita occidental. Per tant, segons l'autor, els aspectes o canvis econòmics van jugar un paper de pes en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. D'aquesta forma, és força comprensible que gran part del contingut del llibre es dediqui a explicar la història econòmica del Japó des de l'era

---

38 J. MUTEL: "Introducción", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji ...*,

Tokugawa fins a finals de la Restauració Meiji, període en el qual es va donar l'esmentada transició. Per aquests motius, pretén aportar una nova visió de la història del Japó per mitjà dels aspectes o perspectiva econòmica. Malgrat tot, també remarca els canvis polítics, socials i culturals, però no en destina tantes pàgines. En la seva obra, incorpora fragments de documents o texts originals traduïts al castellà que ajuden a complementar la seva argumentació i a entendre-la millor. La majoria de la informació prové fonamentalment de referents occidentals, però també extreu coneixements de les obres d'autors japonesos. A més a més, inclou i repeteix aportacions o tòpics d'altres autors com J. W. Hall o G. C. Allen, però sense oblidar que també realitza moltes aportacions pròpies. Cal afegir que, la majoria dels seus plantejaments i aportacions encara estan vigents.

Segons J. Mutel, el Japó dels Tokugawa va influir notablement en la preparació de la transformació moderna del Japó, ja que durant el seu govern van estimular tres factors d'adaptabilitat i flexibilitat com van ésser: la mobilitat social, l'economia monetària i la influència occidental, els quals més endavant permetrien les transformacions. En primer lloc, el govern dels Tokugawa no va restringir completament la mobilitat social, la qual cosa atorgava un petit marge de circulació, però pels samurais resultava insuficients, ja que el seu anhel era la plena mobilitat. Per tant, aquest factor va jugar un paper important en les lluites que van originar la consolidació del nou règim Meiji.

En segon lloc, l'expansió de l'economia monetària va comportar la creació d'un mercat nacional, on la divisió de classes o fragmentació feudal restava importància, ja que tant homes com béns circulaven amb més llibertat. Simultàniament, això va originar l'enriquiment dels comerciants i d'alguns pagesos benestants. En canvi, els guerrers van sortir fortament perjudicats i empobrits, fins i tot el propi *shogūn*. Malgrat tot, la situació va canviar dràsticament quan es va haver d'imposar l'estabilitat de la societat mitjançant la reducció dels pagaments i salaris als vassalls o la negació a pagar els costos de les mercaderies o deutes als comerciants, la qual cosa va comportar motins, disminució de la producció i finalment, una crisi econòmica general. En vista d'això, es va veure la necessitat d'augmentar la producció, els monopolis senyorials es van abolir i els comerciants podien negociar lliurement i produir determinats productes.

En tercer lloc, trobem les influències occidentals: el *Rangaku*³⁹ juntament amb les màquines, mapes i llibres provenien dels comerciants holandesos. El *Bakufu*⁴⁰ o govern apreciava els valors d'aquests coneixements occidentals, però els volia exclusivament pels seus interessos, sobretot, pel que

---

39 El *Rangaku* significa estudis holandesos (coneixements científics, tecnològics ...); *Ran* és una abreviació d'*Oranda* que significa Holanda.

40 El *Bakufu* originari era una tenda de campanya des d'on els generals dirigien les batalles. Posteriorment, per aquesta mateixa interpretació de poder i control tant el centre polític com militar, o millor dit el govern militar, va passar a designar-se com a *Bakufu* fins l'any 1867. En definitiva, era el poder central exercit pel *shogūn*.

respecta a la modernització de l'armament, el qual podia ser útil davant una guerra civil, però no envers les amenaces occidentals. D'aquesta manera, es va incentivar el desenvolupament de la metal·lúrgia, la fabricació d'armes i noves tàctiques de guerra⁴¹. A més, cal destacar que la ideologia de l'Imperi, basada en la fidelitat, va ésser un altre element fonamental de l'evolució del Japó. Malgrat tot, aquests factors que van néixer de l'evolució de l'organització social i política no van ser suficients per enderrocar i posar fi al règim dels Tokugawa, però van assentar molt bé les bases per la consolidació del règim Meiji i, per tant, van ser aspectes essencials de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó⁴². A més, el *Bakufu* i el mode de producció feudal van desaparèixer ràpidament a causa de l'impacte que originava una societat militar marcada pel valor del prestigi imperial i uns samurais ambiciosos partidaris de retornar la legitimitat i el poder a l'Emperador. Tanmateix, l'economia va ésser una preocupació important del Govern Meiji per culminar la transició i la formació del Japó com a un estat modern.

En quart lloc, J. Mutel considera que el desenvolupament de la indústria bàsica (tèxtil) i l'estratègica (arsenals) va tenir un paper important. Tanmateix, destaca la rellevància dels transports, sobretot, els marítims, ja que els terrestres eren força costos, però tot i així els ferrocarrils van tenir una gran incidència. Pel que respecta al sector de la indústria pesant, mines i construcció, també van tenir un pes fonamental⁴³. Per acabar, l'autor remarca la importància que van tenir les empreses privades en aquest procés de modernització i transició. En canvi, molts dels antics comerciants es van veure arruïnats.

3.2. EDWIN O. REISCHAUER: DESENVOLUPAMENT DE LA INTERPRETACIÓ SOCIOECONÒMICA

L'autor Edwin O. Reischauer (1910-1990) va ésser historiador especialitzat en Àsia Oriental i en la cultura japonesa. Aquest, en un primer moment, va escriure un llibre *Japan: Past and Present* a partir d'un esborrany sobre la història del Japó el 1946. Aquesta primera publicació va passar per diverses revisions el 1952 i el 1964. Finalment, el 1970, l'autor va publicar una nova versió revisada i actualitzada amb tants canvis que va decidir canviar-li el títol per *Japan: The Story of a Nation*. Novament, el llibre va ser revisat el 1974 i el 1981 i aquesta és la versió definitiva que va arribar a Espanya el 1986 traduïda al castellà de mans de Juan José Utrilla sota el nom de *El Japón: historia de una nación*⁴⁴. Pel que fa al llibre, si es té en compte que la primera publicació es va dur a

---

41 J. MUTEL: "La organización del Japón por los Tokugawa", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji ...*, pp.13-16.

42 J. MUTEL: "La organización del Japón por los Tokugawa", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji ...*, pp.16- 17.

43 J. MUTEL: "Las transformaciones", en *El fin del shogunato y el Japón Meiji ...*, pp.75-78.

44 E. O. REISCHAUER: "Prefacio", en *El Japón: historia de una nación*, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1986 (1ª Edició: 1970).

terme el 1946 es pot considerar que E. O. Reischauer va ésser un dels primers autors a tractar el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó de forma exhaustiva, però, novament, no sols es centra a tractar el tema, sinó que, a més, narra la història del Japó.

El contingut de la seva obra es basa fonamentalment a explicar la història completa del Japó, però centrant-se a tractar i desenvolupar el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, al qual li dedica dos capítols sencers. L'autor sembla parer especial atenció als aspectes, canvis o transformacions polítiques i econòmiques a l'hora d'argumentar i explicar l'esmentada transició. També, li atorga importància a la cultura i la intel·lectualitat. No obstant, l'autor sovint parteix de tòpics, però tot i així també aporta informació i coneixements propis i innovadors sobre els esmentats àmbits i la història del Japó, per la qual cosa gran part del seu contingut segueix vigent avui dia.

L'autor considera que l'aspecte polític va tenir un gran pes en el procés de transició del feudalisme al capitalisme al Japó. El règim feudal i la política organitzada, estable i centralitzada dels Tokugawa va comportar uns 245 anys de pau aproximadament, sense guerres ni revolucions, sols petits aldarulls i alguns aixecaments pagesos. Aquest llarg període de pau va conduir a un creixement que evidentment va produir canvis. E. O. Reischauer, també para atenció en el camp econòmic i afirma que va dur a terme un paper destacat en la transició. En primer lloc, para atenció a l'agricultura i considera que aquest aspecte va jugar un paper important en el procés de transició. En aquest, va tenir lloc una expansió de les terres, la tecnologia agrària va assolir progressos continuats i, a la vegada, es van millorar les tècniques de cultiu.

En segon lloc, l'autor adverteix la importància del comerç, el qual va créixer considerablement degut al fet que la majoria de ciutats principals i nuclis comercials es situaven dins el regne del *shogūn*, zona de lliure comerç. L'altra raó del creixement comercial rau en les despeses que els *daimyōs* originaven, ja que per pagar-les havien de recaptar tributs dels seus dominis, els quals es veien obligats a substituir una economia d'autosuficiència i feudal per una altra basada en la producció d'excedents i productes especialitzats o manufacturats amb destinació comercial. En altres paraules, va haver-hi una transformació progressiva, on cada cop més els pagesos sense terra treballaven a canvi d'un salari i no sotmesos per un patró⁴⁵. Malgrat tot, la forta dependència feudal de l'agricultura i l'alt nivell de consum van propiciar que els samurais s'endeutessin, la qual cosa va originar la decadència d'aquests i, paral·lelament, la prosperitat dels mercaders.

---

45 E. O. REISCHAUER: "La transformación del postrer sistema feudal", en *El Japón: historia de una nación ...*, pp.87-89.

El període de Tokugawa va ser una època de canvis lents, però notables en el moment que es van instaurar les bases econòmiques, socials i intel·lectuals del Japó modern. No obstant, aviat van sorgir les discrepàncies entre les condicions econòmiques, socials i culturals envers les pautes de la política establerta, tot encetant tensions, disputes i problemes dins la societat. Emperò, a mitjans del segle XIX el govern dels Tokugawa no mostrava senyals de decadència, però la discrepància entre el sistema polític i les realitats econòmiques, socials i intel·lectuals va donar lloc a un context revolucionari que debilitava internament el règim Tokugawa i que conjuntament amb la pressió occidental van desencadenar l'enderrocament del sistema Tokugawa, el camí a la modernització i sorgiment d'un nou Japó i la culminació de la transició del feudalisme al capitalisme dins d'aquest⁴⁶.

3.3. HAROLD BOLITHO: RENOVACIÓ DE LA PERSPECTIVA POLÍTICA I SOCIAL

L'autor Harold Bolitho (1939-2010) va ésser un historiador especialitzat en l'Àsia Oriental i alumne de John Whitney Hall. Com alumne d'aquest, també compartia un fort interès per la història del Japó i a l'hora d'explicar el passat d'aquest país ho fa des de la interpretació tradicional i la història política i social. El seu llibre *Meiji Japan* es va publicar en primer lloc el 1977, però no va ser fins al 1991 que va arribar a Espanya traduït al castellà de mans de Miguel Martínez-Lague sota el nom de *Japón Meiji*.

En el llibre *Japón Meiji* explica la història del Japó compresa en el fi de l'era Tokugawa fins a la Restauració Meiji i els efectes d'aquesta, és a dir, dins del període de temps que abasta la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. En el moment de tractar el tema hom pot apreciar que ho fa a través dels canvis polítics i, en menor mesura, socials. Tanmateix, H. Bolitho es centra en un període de temps molt concret i l'estudia, tracta i exposa breument, però parant atenció únicament a l'evolució política i social del país. A banda de tots els capítols que parlen sobre política en dedica un a explicar els canvis socials i quin pes van tenir aquests en la transició del feudalisme al capitalisme i la modernització del Japó. També incorpora diversos documents originals de certa importància i alguns gravats o quadres destacats que representen la quotidianitat de la societat japonesa i com a mesura que es va obrint a l'exterior presenta elements occidentals. Cal destacar que el llibre de H. Bolitho no és una obra d'investigació, sinó una obra divulgativa per exposar i difondre coneixements al públic, sobretot, al sector universitari. D'aquesta forma, es pot comprendre la manca d'aportacions i la repetició en abundància de tòpics. En certa mesura, si es llegeix detingudament, es pot comprovar que sembla que estigui fent un resum molt sintètic i breu de la història política del Japó durant el període.

---

46 E. O. REISCHAUER: "La transformación del postrer sistema feudal", en *El Japón: historia de una nación ...*, pp.98-99.

L'historiador para especial atenció als canvis socials com aspecte de pes en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, perquè, segons aquest, és una etapa de convulsions socials. Per una banda, la prosperitat i oportunitats comercials presents en l'era Tokugawa xocaven amb l'estil de vida tradicional de la classe samurai, la qual cosa originava disputes i conflictes contra els interessos del camperolat i els comerciants en una etapa de modernització econòmica. Les friccions també es van reproduir a l'àmbit polític entre el govern central i els provincials. El Govern Meiji, conegut com “El Gobierno Ilustrado”, pretenia explorar el món a la recerca de coneixements que els permetessin modernitzar l'estat seguint els models occidentals i culminar la transició. En vista d'això, el govern va consolidar un sistema legal similar al francès, un exèrcit i cos policial a imatge de les tropes prussianes i una flota naval d'estil britànic⁴⁷. D'aquesta forma, asseguraven l'abolició definitiva del sistema feudal, l'impediment de reinstaurar-lo i es distanciava d'aquells elements tradicionalistes fortament arrelats.

4. AUGE, OBERTURA CULTURAL I ENTRADA MASSIVA D'ESTUDIS I OBRES DE LA HISTÒRIA DEL JAPÓ: DÈCADA DELS 80

La dècada dels 80 és una de les més importants. El procés d'internacionalització i globalització iniciat a darreries de la dècada dels 70 va continuar amb l'expansió al llarg de la dècada dels 80 i va suscitar una plena obertura del Japó de cara a l'exterior, la qual cosa va accentuar el fort interès de la cultura i l'art japonès. A Espanya es comencen a formar centres d'estudis d'art i cultura japonesa. Paral·lelament, fruit d'aquests esdeveniments es va donar una intensificació de les investigacions, estudis i publicacions sobre la història del Japó. No obstant, no sols va arribar un conjunt considerable de coneixements i d'informació al món occidental, a més, es va introduir a Espanya un gran nombre de publicacions traduïdes al castellà d'alguns dels autors esmentats anteriorment.

A inicis de la dècada dels 80, l'historiador H. K. Takahashi va establir un estudi revolucionari sobre el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó que no sols va marcar un abans i un després, sinó que també va permetre el trencament de l'estancament temàtic i la repetició massiva de tòpics presents en les dècades anteriors. En altres paraules, va servir d'inspiració i va estimular a molts dels autors i/o historiadors posteriors a fixar atenció en estudis d'altres gèneres o temàtiques. L'eufòria per tot allò que tingués a veure amb el Japó, sobretot la cultura, i arran de l'estudi revolucionari de H. K. Takahashi, va tenir lloc a un període d'auge en els estudis japonesos sobre la seva història, ja que no sols es van dur a terme un gran nombre d'investigacions i estudis, també es

---

47 H. BOLITHO: “El nuevo gobierno”, en *Japón Meiji*, Akal, Madrid, 1991 (1ª Edició: 1977). pp.25-26.

va estimular la incorporació de noves temàtiques i temes d'estudi sobretot pel que respecta al camp cultural, religiós, militar i educatiu. En resum, la dècada dels 80 es caracteritza per l'obra de H. K. Takahashi, la qual va marcar un abans i un després a l'hora de tractar la història del Japó, per la incorporació d'una important revolució temàtica, la introducció d'un gran nombre d'estudis i d'obres i per un fort interès en la cultura i tradicions japoneses, la qual cosa va originar un període d'auge en els estudis sobre el Japó.

4.1. H. KOHACHIRO TAKAHASHI, DEL FEUDALISME AL CAPITALISME: PROBLEMES EN LA TRANSICIÓ

L'autor Hachiroemon Kohachiro Takahashi (1912-1983) pertanyia al grup d'historiadors japonesos progressistes i va estudiar història occidental centrant-se, sobretot, en la Revolució francesa i els seus problemes agraris. En acabar la Segona Guerra Mundial va participar en l'elaboració de la reforma agrària del Japó i va iniciar la seva carrera com a historiador de l'economia. El seu nom va començar a ésser conegut a Occident vers l'any 1952, quan H. K. Takahashi va participar en el debat Dobb-Sweezy sobre la transició del feudalisme al capitalisme. No obstant, tot i assolir un alt prestigi i reconeixement al Japó i guanyar l'estimació general a Occident per la seva participació en el debat, l'obstacle de l'idioma va comportar que gran part de la seva obra i els seus llibres fossin desconeguts fora del seu país natal. En vista d'això, els seus amics francesos van preparar una compilació de treballs seus publicats finalment el 1983. La versió traduïda al castellà no va arribar a Espanya fins al 1986 per Laura Roca, editada per Crítica sota direcció de Josep Fontana i titulat *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición*⁴⁸.

En realitat, la primera constància que tenim a Espanya de les aportacions i estudis de H. K. Takahashi es remunten al 1977, en el moment en què Rodney Hilton (1916-2002) introdueix la contribució de H. K. Takahashi sobre aquest mateix debat dins el seu llibre: *La transición del feudalismo al capitalismo*. Malgrat tot, no és fins que es publica la seva obra completa, que els seus estudis i aportacions assoleixen una gran incidència a Espanya i en general a Occident. A més, s'ha de tenir ben present que els cinc articles que configuren l'obra pertanyen a diversos anys i dècades, però per fer comprensible l'explicació cronològica esmentarem a quin període correspon cada article o treball i emmarcarem les aportacions dins la dècada dels 80 que va ser quan es va dur a terme la recopilació i la publicació de l'obra completa i l'impacte de les seves aportacions a Occident i Espanya. El capítol II del llibre titulat *La revolución Meiji de la historia agraria del Japón* pertany al: “Artículo publicado en la *Revue historique*, t. CCX (1953), bajo el título «La

---

48 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición*, Crítica, Barcelona, 1986 (1ª Edició: 1983). pp.9-10.

place de la Révolution de Meiji dans l'histoire agraire du Japon»⁴⁹. Els capítols III i V de l'obra titulats *La distribución social de la propiedad territorial a partir del siglo XVI* i *Formación de las clases obreras industrializadas en el Japón* corresponen a: “Ponencia en la IIIª Conferencia Internacional de Historia económica (Munich, 1965)”⁵⁰. El capítol IV titulat *Movimientos campesinos i problemas agrarios en el Japón desde finales del siglo XVIII hasta nuestros días* forma part de la:

“Contribución a la investigación sobre los movimientos campesinos y los problemas agrarios, emprendida por la Comisión internacional de historia de los movimientos sociales y de las estructuras sociales, publicada en los Cahiers internationaux d'Histoire économique et sociale, Nápoles, nº8 (1976).”⁵¹

En definitiva, H. K. Takahashi va ésser el primer historiador en tractar de manera exclusiva i exhaustiva el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, tot marcant un abans i un després en l'argumentació i tractament d'aquest tema. Tanmateix, quan el seu conjunt d'estudis i treballs van veure la llum, van permetre comprendre i resoldre una gran quantitat de qüestions i dubtes sobre la història del Japó. Els plantejaments i arguments reveladors del seu llibre van propiciar i/o incentivar l'avenç en l'estudi, la recerca i la investigació, tot encetant un període d'auge pel que respecta a les aportacions i estudis sobre Japó.

La seva obra es va desenvolupar fruit de les discussions sobre si la Revolució Meiji, que havia iniciat la modernització del Japó, va ser una autèntica revolució burgesa o no, comparant-la amb les revolucions d'Occident. L'obra de H. K. Takahashi conté un estudi sobre la propietat de la terra, els moviments camperols, la formació de la classe obrera industrial dins el Japó modern, la Revolució Meiji i el seu rerefons agrari. D'aquesta manera, el seu estudi permet abordar un problema històric de gran envergadura, com és la transició del feudalisme al capitalisme amb una perspectiva o un enfocament comparatiu entre la història d'Orient i Occident, que enriqueix els coneixements d'ambdós i ajuda a situar els esdeveniments en una perspectiva universal. Cal destacar que aporta una nova manera d'enfocar la transició, ja que la majoria d'historiadors i autors anteriors a ell, d'una manera o altra es limitaven a posar èmfasi en l'evolució de les institucions polítiques, econòmiques i socials. L'autor considera que la transició del feudalisme al capitalisme va vinculada a un canvi en el mode de producció i, per tant, segons aquest:

“Lo primero que debemos tener siempre en cuenta es bajo qué forma social toma cuerpo la fuerza de trabajo, el factor básico y decisivo en todos y cada uno de los modos de producción (...) La cuestión de la transición del feudalismo al capitalismo no se limita a la

---

49 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición* ..., p.62.

50 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición* ..., p.116 i 160.

51 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición* ..., p. 136.

transformacion formal de las instituciones económicas y sociales. El problema básico debe residir en el cambio de la forma social en la que se enmarca la fuerza de trabajo.”⁵²

El llibre recull cinc articles, els quals són fruit de les reflexions pròpies de H. K. Takahashi sobre el procés del feudalisme al capitalisme i els caràcters o aspectes fonamentals de la moderna societat capitalista. La seva obra es caracteritza per diferenciar amb claredat l'economia mercantil o monetària amb l'economia capitalista industrial. L'autor també introdueix una gran sèrie de dades numèriques o quadres d'estudis propis sobre la propietat rural, l'organització, distribució i explotació de la propietat territorial, l'explotació agrícola, preus de l'arròs al mercat i la distribució d'aquest, entre molts altres. A més, aporta alguns gràfics com el nombre de revoltes pageses durant l'era Tokugawa. Cal remarcar que H. K. Takahashi dedica un capítol a analitzar i descriure com van influir els canvis i les transformacions en l'agricultura i la societat i la forma social en la qual s'emmarca la força de treball. Arran d'això, estableix un capítol entrelligat amb l'anterior, dedicat exclusivament a analitzar al paper que va jugar la distribució de la propietat territorial dins la transició. Seguint sota la mateixa línia temàtica, l'autor proposa un tercer capítol basat en l'anàlisi dels moviments pagesos, en els problemes agraris i en determinar quin paper van jugar en la transició.

H. K. Takahashi assenyala que la Revolució Meiji va ésser el punt d'arrencada i el motor de la consolidació del Japó com una societat moderna i capitalista, és a dir, la història de la Revolució Meiji planteja dues qüestions o problemes: uns de caràcter general, que fan referència a la generalitat històrica de la transició del feudalisme al capitalisme i d'altres de caràcter particular, que converteix la Revolució Meiji en un arquetipus de revolució burgesa. A diferència de la Revolució francesa, la Revolució Meiji es va dur a terme des de dalt i mitjançant forces exteriors. No obstant, aquestes per si soles no haurien assolit la tasca de modernitzar una societat, si l'evolució econòmica interna no hagués tendit al mateix resultat, és a dir, “*sin el ritmo anónimo de la producción capitalista que se hallaba ya en gestación en la economía feudal del Japón*”⁵³.

Seguint el model del professor Georges Lefebvre (1874-1959), H. K. Takahashi estableix que s'ha de tenir en compte el problema agrari com la pedra angular de la Revolució Meiji, si es pretén emmarcar amb major precisió i rigidesa dins la perspectiva històrica de la nació nipona. D'aquesta forma, es pot comprendre perquè H. K. Takahashi es centra en l'estudi de la renda de la terra, ja que és precisament a través de les característiques socials de la renda de la terra com es pot comprendre de forma més entenedora les relacions econòmiques i socials de la Revolució Meiji. Per tant, abans

---

52 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.16-18.

53 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.60-61.

d'entrar amb detall en l'anàlisi dels processos històrics del període, resulta fonamental inserir en l'estudi de la renda de la terra, però a la vegada per comprendre les característiques peculiars de l'agricultura i la propietat territorial de la Revolució Meiji s'ha de dur a terme una anàlisi prèvia del sistema feudal del *shogūnat* dels Tokugawa⁵⁴. Segons H. K. Takahashi, l'autor de *El capital*, Karl Marx, va assenyalar que: “Japón, con una organización estrictamente feudal de la propiedad territorial y una reducida explotación, ofrece, en muchos aspectos, una imagen del Medievo europeo más fiel que la de nuestros libros de historia”⁵⁵. A més, respecte això, Marc Bloch (1886-1944) va exposar que “el feudalismo japonés es el único en presentar, fuera de Europa, características de homogeneidad idénticas a las del feudalismo occidental.”⁵⁶

En primer lloc, H. K. Takahashi, aporta una anàlisi prèvia del sistema feudal del *shogūnat* dels Tokugawa i dels aspectes, elements o factors d'aquest període que van estimular l'inici de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó durant l'Era Tokugawa.

L'autor fixa atenció en l'agricultura, en la distribució social i l'organització feudal de la propietat territorial, que constituïa la base de l'estructura econòmica i social del règim senyorial i *shogūnal* dels Tokugawa. L'arquetipus d'aquest model d'organització el trobem en el *Taikō kenchi*⁵⁷. Aquest era un procediment per mesurar l'extensió i producció de la terra amb l'objectiu de determinar la quantia de cens senyorial en collita o espècies. En funció d'això, cap a l'any 1625 es va aplicar la *mensura* sistemàtica o l'agrimensura de totes les terres, la qual consistia a agafar tots els arrossars per establir quina era la qualitat o productivitat de la terra establint d'aquesta forma la base tributaria. El procés consistia a mesurar l'extensió de la terra i a causa d'això a cada parcel·la li era atorgada una qualitat, amb la qual quedava classificada. En altres paraules, es mesuraven les parcel·les i se n'avaluaven els seus rendiments d'acord amb el promig de les collites dels anys anteriors. En funció del registre de classificació s'establí el *koku-taka* (extensió de terra classificada segons la seva productivitat o la seva collita) de tots els *daimyōs* i totes les aldees o pobles rurals que controlaven⁵⁸. La mesura de capacitat que s'emprava per mesurar el blat recollit es denominava *koku* (180kg). En canvi, per mesurar la superfície dels arrossars s'anomenava *Cho* (1 Ha.). Segons l'autor, el *kenchi* s'ha d'interpretar com un intent de resposta o reacció feudal de reconstrucció senyorial en vista de la crisi de finals de l'Edat Mitjana, originada a causa de les guerres i revoltes pageses, les quals van fracturar l'ordre social feudal. Davant d'aquesta situació, a

---

54 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.61-62.

55 K. Marx: *El capital*, Editions sociales, libro I, vol. III, p.158.

56 M. BLOCH: *La société féodale*, París, 1939-1940, I, pp.94, 350-351, II, pp.154, 250-252.

57 El *kenchi* era l'agrimensura de la terra iniciat o aplicat el 1582 per Taikō o Toyotomi Hideyoshi. El model es va mantindre durant el règim dels Tokugawa sota voluntat de Ieyasu Tokugawa.

58 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.63-64.

finals del segle XVI, Toyotomi Hideyoshi (1537-1598)⁵⁹ va dur a terme la unificació feudal mitjançant la posada en pràctica del *kenchi* i del *katana gari* o caça d'espases dels camperols, tot agreujant encara més la separació entre senyors armats i pagesos⁶⁰. El *kenchi* va desembocar en el desmantellament de l'antic règim senyorial, tot substituint-lo per un sistema senyorial basat en el domini directe i exclusiu del senyor sobre la seva terra i els camperols del seu terreny. En altres paraules, els senyors esdevenen rendistes i paràsits del cens en espècies i en certa manera els pagesos no es veuen subjectes a prestacions personals i aconsegueixen explotar i treballar les seves terres per compte propi i emprant mitjans de producció propis, però havent de pagar un cens anual en espècies. Per tant, va significar el pas d'una renda en treball a una renda en espècies.

Aquesta nova modalitat estructurava la base material del sistema senyorial des del segle XVII i, per tant, el *bakufu* va ser imposat com a instrument de poder feudal per salvaguardar els censos senyorials en espècies. En definitiva, l'esmentat procés va configurar un període decisiu de la història agrària japonesa⁶¹. No obstant, la situació jurídica i/o social dels pagesos no havia millorat gaire i bàsicament es mantenia la servitud amb un gran nombre de pagaments i deures a complir, que acabarà per desembocar en un període de conflictivitat social, el qual constitueix un element primordial i/o impulsor de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. A més, la pagesia ja diversificada es va fragmentar encara més sota la base del *kenchi*. D'aquesta forma, es van consolidar noves relacions entre els pagesos propietaris i no agricultors (*jinushi*) i els petits camperols arrendataris i dependents (*kosaku*). En funció d'això, l'autor ens aporta una anàlisi històrica de la diferenciació i la relació entre aquests per poder comprendre els problemes agraris en els temps de la Revolució Meiji i la Reforma agrària. Tanmateix, realitza una descripció exhaustiva de la situació social i econòmica d'ambdós. L'autor pretén mostrar-nos un nou model de propietat territorial basat en noves relacions, en les quals trobem uns pagesos *jinushi* propietaris que en certa manera sotmeten a uns camperols *kosaku*, els quals no disposen terres i que comercien amb excedents. Aquesta propietat *jinushiana* durant la Revolució Meiji va ésser un element primordial de la societat capitalista nipona, és a dir, que tots aquests factors i canvis que aporta i analitza H. K. Takahashi sobre la propietat territorial, clarament van protagonitzar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó⁶².

---

59 Toyotomi Hideyoshi (1537-1598) va ser un senyor feudal o *daimyō* destacat del període Sengoku, que va participar en diverses campanyes sota comandament d'Oda Nobunaga (1534-1582) i va assolir la unificació del Japó

60 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: "La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón", en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.64.

61 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: "La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón", en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.65-66.

62 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: "La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón", en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.75-79.

En resum, H. K. Takahashi explica de manera exhaustiva les particularitats de l'agricultura japonesa, l'evolució d'aquesta, l'organització feudal i la distribució social de la propietat territorial i quin paper van jugar en la transició. En funció d'això, per fer més comprensible aquests aspectes i les línies generals de l'evolució presenta un quadre o anàlisi de recapitulació sobre la distribució social de la propietat territorial a finals del segle XVI fins a la Restauració Meiji⁶³. En altres paraules, dedica un nou capítol a tractar i resumir les diverses etapes de la història agrària del Japó seguint la delimitació temporal fixada anteriorment, l'evolució, les característiques principals de l'organització feudal i de la distribució social de la propietat territorial del Japó i el desenvolupament de l'agricultura. D'aquesta manera, l'autor pretén fer més comprensibles els problemes agraris presents durant la Restauració Meiji, la implantació de les reformes agràries i l'impacte que van tenir tots aquests elements o aspectes en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. Cal afegir que H. K. Takahashi para especial atenció als problemes agrícoles i els moviments camperols del Japó per mitjà d'un capítol sencer, en el qual explica, descriu i analitza els esmentats aspectes per determinar quin va ser el seu impacte i quin paper van jugar en la transició del feudalisme al capitalisme al país nipó.

En segon lloc, H. K. Takahashi, a l'hora d'explicar l'esmentada transició també s'atura a valorar determinats factors i/o aspectes econòmics. Les grans ciutats com Tokyo, Osaka i Kyoto van patir un canvi notable pel que respecta a la seva organització interna a causa d'una producció d'excedents d'arròs quantiosa, el qual va començar a circular amb gran rapidesa per tot el país i va esdevenir una mercaderia de gran importància. D'aquesta manera, les principals i més destacades ciutats del moment van gaudir d'una gran prosperitat, paral·lelament, a la formació o desenvolupament de les ciutats fortes dels grans senyors. Arran d'això, l'expansió del comerç i el capital mercantil es va posar de manifest fins al punt d'iniciar el desgast d'una economia rural d'autosuficiència i obrir pas a l'evolució de l'agricultura comercial, l'especialització regional dels cultius i el desenvolupament de la indústria rural i domèstica⁶⁴. Tots aquests factors, van acabar produint una crisi generalitzada vinculada a l'organització senyorial i feudal del *shogūnat* dels Tokugawa. No obstant, el capital mercantil que en va derivar encara no va generar un mode de producció capitalista. En altres paraules, no sols s'estaven instaurant les bases del procés de transició del feudalisme al capitalisme al Japó, sinó que a més, l'esmentat procés ja estava en marxa i els elements de modernitat cada cop més dificultaven la supervivència i continuïtat del règim senyorial, feudal i *shogūnal* dels Tokugawa.

---

63 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: "La distribución social de la propiedad territorial a partir del siglo XVI", en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.117, 123 i 126.

64 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: "La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón", en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.75.

L'autor dins dels aspectes econòmics destaca la importància del desenvolupament notable de la producció mercantil amb més notorietat en el sector de la indústria que no pas a l'agricultura. A més, destaca la importància de la indústria a inicis del segle XIX, sobretot, la tèxtil al marge del marc i control gremial, moment en què comencen a aparèixer pagesos que es dedicaven únicament a la indústria. Les indústries rurals es van organitzar en el sistema de *putting out* sota el control d'empresaris comercials i, més endavant, a mitjans del mateix segle és quan comencen a sorgir fàbriques independents i patrons industrials amb empreses basades en manufactures i/o divisió del treball assalariat, com a primer estadi de la producció capitalista⁶⁵. En altres paraules, l'autor para especial atenció a l'evolució i desenvolupament de l'agricultura comercial, el comerç i la indústria com a pilars o elements fonamentals de la transició i empra per explicar quin paper van jugar en aquesta. Paral·lelament, en aquest període de desenvolupament industrial i comercial (finals del segle XVIII - mitjans del segle XIX), es va configurar una situació insostenible i una panoràmica d'enfrontaments constants (aixecaments camperols, revoltes, aldarulls, conflictes violents entre senyors i pagesos), disputes i un clima de descontentaments que van induir a dur a terme la reforma de la era Tempō (1841-1843), la qual, segons H. K. Takahashi, va ésser: *“una reacció ante la crisis general y estructural del feudalismo de los Tokugawa, crisis acarreada por toda la evolución económica y social a partir de 1700”*⁶⁶. En definitiva, aquests enfrontaments i lluites entre classes i grups socials van configurar el motor de la Revolució Meiji. Malgrat tot, l'historiador considera, que *“la orientación fundamental de este movimiento histórico se manifiesta en la diferenciación dentro del campesinado, condicionada por la modalidad económica y social de la «renta feudal»”*⁶⁷.

En tercer lloc, H. K. Takahashi ens explica la incidència de la Revolució Meiji i els aspectes o factors que van tenir o jugar un paper essencial en el procés i culminació de la transició. L'autor ens mostra la Revolució Meiji com un procés polític, econòmic i social que condueix a la modernització de tot l'aparell de l'Estat, produint així la dissolució del règim feudal i senyorial. En altres paraules, en certa mesura suposa el punt de partida de la societat moderna i capitalista japonesa⁶⁸. Segons H. K. Takahashi, mentre la revolució burgesa occidental, de caire clàssic, va destruir l'estructura de l'Estat absolut i va permetre la instauració d'una societat democràtica, al Japó, la restauració i l'obertura del país van conduir a la formació d'un Estat absolut i oligàrquic. D'aquesta manera, la Revolució Meiji va introduir les relacions essencials de la propietat feudal a la nova societat

---

65 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.81-82.

66 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.84.

67 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.84.

68 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.84-85.

capitalista nipona, convertint-se així en elements constitutius de la mateixa⁶⁹.

Un altre element o aspecte on H. K. Takahashi fixa especial atenció per explicar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, és en les reformes impulsades per la Revolució o Govern Meiji. Entre aquestes, l'autor destaca les diverses reformes agràries i la reforma de l'impost territorial. Arran d'això, H. K. Takahashi estableix l'afirmació següent:

“Las reformas agrarias de la Revolución Meiji acabaron con el sistema señorial y shogunal, es decir, con la organización meramente feudal de la propiedad territorial implantada durante el período del Taikō kenchi; pero por otra parte, dichas reformas siguieron manteniendo al mismo tiempo, en la sociedad moderna, las relaciones feudales de producción en la agricultura como elementos constitutivos del capitalismo nipón. En la moderna sociedad japonesa podemos distinguir pues una época en que la propiedad territorial, época en la que se establece la diferenciación entre la renta anual en especie y el impuesto territorial en dinero. Estas condiciones históricas propias del Japón rural fueron el marco en el que se realizó forzosamente la acumulación primitiva del capital y se fueron acentuando las diferencias en el seno del campesinado.”⁷⁰

Per acabar, l'autor culmina les seves argumentacions i plantejaments, tot assenyalant la importància de la formació de les classes obreres industrialitzades al Japó, la correlació interna entre la propietat territorial i el capital industrial i una revolució industrial basada en el ràpid desenvolupament de la indústria lleugera (tèxtil). També destaca la importància que va tenir la Restauració, ja que va permetre obrir una nova via per al ràpid desenvolupament de la producció capitalista, i la revolució industrial (1890-1910), amb la qual el capitalisme industrial va quedar definitivament implantat al Japó⁷¹.

4.2. JULIA MORENO GARCÍA: UNA PRIMERA PERSPECTIVA ESPANYOLA

Als anys 80, és quan es comencen a trobar articles o llibres escrits per autors o historiadors espanyols que tracten aquests aspectes o temàtiques sobre la història del Japó. Per tant, és important i assenyat aturar-se a observar i valorar una de les primeres obres que tracten el tema de mans d'una autora espanyola, com és Julia Moreno García, historiadora especialitzada en Història contemporània i professora de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat Complutense de Madrid. L'autora tracta el tema o l'estat de la qüestió majoritàriament a través aspectes o factors polítics, econòmics i socials. No obstant, s'ha de destacar que més aviat exposa un recull de les

---

69 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.86.

70 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “La Revolución Meiji dentro de la historia agraria del Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, p.96.

71 H. KOHACHIRO TAKAHASHI: “Formación de las clases obreras industrializadas en el Japón”, en *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición ...*, pp.160 i 162.

teories i plantejaments d'altres autors, historiadors i economistes com G. C. Allen, J. Mutel, J. W. Hall i P. Akamatsu; la qual cosa significa que les obres, interpretacions i plantejaments d'aquests pioners encara estaven vigents a la dècada dels 80. Nogensmenys, això no vol dir pas que J. Moreno García no realitzi aportacions sobre tema o estat de la qüestió que s'està tractant en el present treball. Com a obra divulgativa és força eficaç, ja que de manera breu ens estableix una idea aproximada dels aspectes o factors (econòmics, socials i polítics) que van jugar un paper clau en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

En primer lloc, a mesura que hom analitza el seu llibre *Japón contemporáneo: (hasta 1914)* és capaç d'adonar-se que l'autora no fa una explicació generalitzada de la història del Japó, sinó que es centra a tractar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, és a dir, es centra en un tema específic i determinat. La historiadora per tractar-lo para atenció en un període concret de la història del Japó (1600-1914), ja que, segons múltiples autors que s'han anat veient al llarg del present treball, van argumentar i establir que l'inici de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó es va iniciar durant l'era Tokugawa i va finalitzar a finals del segle XIX. A més a més, subdivideix la seva explicació en quatre períodes de temps diferents que estan entrelligats: el Japó dels Tokugawa (1600-1854); l'obertura del Japó i el final del sistema Tokugawa (1854-1868); la Restauració Meiji (1868-1890); i l'imperialisme japonès (1881-1914).

En segon lloc, J. M. García comença indicant les peculiaritats del nou model de govern i les mesures polítiques que va aplicar la dinastia Tokugawa. En un primer apartat exposa de manera breu les característiques de les bases socials i polítiques de l'era Tokugawa, tot descrivint com s'organitzava el sistema polític del *bakufu*, l'administració, el govern el conjunt territorial; i expressa la varietat de classes que configuraven la societat, les seves particularitats i la importància de la religió i la mentalitat dins d'aquesta. La historiadora considera que l'inici d'aquesta transició es troba en les mesures polítiques d'aïllament que va instaurar Ieyasu Tokugawa (1543-1616)⁷² per tal d'assegurar l'estabilitat política interna, arribar a fixar un monopoli de comerç exterior i evitar l'expansió del cristianisme. En altres paraules, tal i com afirma Julia Moreno García: “*El aislamiento aseguró la paz, y en la paz, el Japón de los Tokugawa tuvo la oportunidad de desarrollar, como nación, sus instituciones políticas y sus recursos económicos y culturales*”⁷³.

---

72 Ieyasu Tokugawa (1543-1616) va ser un dels *daimyōs* més importants de la regió de Mikawa i del període Sengoku, però se'l reconeix per conduir l'exèrcit oriental a la victòria en la batalla de Sekigahara i de ser el primer *shogūn* de la dinastia Tokugawa.

73 J. MORENO GARCÍA: *Japón contemporáneo: (hasta 1914)*, Akal, Madrid, 1989. p.13

Dins del segon apartat analitza les bases econòmiques d'aquest període. L'autora descriu breument la situació i aspectes econòmics que formulen el procés de transició mitjançant les interpretacions d'altres autors i atorga un paper rellevant a les millores del sector agrícola, el desenvolupament tecnològic i artesanal i l'expansió comercial que es va iniciar durant l'era Tokugawa. En un tercer apartat assenyala com els desajustos socials, els problemes econòmics i la presència occidental van agreujar la crisi interna que patia la societat japonesa fins al punt d'haver d'establir mesures i reformes pròpies d'un estat modern i capitalista. Tanmateix, argumenta com aquests aspectes van jugar un paper essencial en el procés de transició del feudalisme al capitalisme al Japó. En el quart apartat explica breument com es produeix l'obertura del Japó i com es dona lloc a la fi del sistema i dinastia dels Tokugawa per tal de comprendre el cinquè apartat, en el qual J. Moreno García anomena les diverses reformes polítiques, institucionals, socials, econòmiques i financeres que es van decretar o promulgar durant la Restauració de Meiji i les conseqüències d'aquestes. En definitiva, l'autora emprà aquestes reformes per argumentar la culminació de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó i ho demostra amb un últim apartat, en el qual exposa com aquests canvis i factors han propiciat una evolució econòmica i l'expansió a l'exterior.

5. INTRODUCCIÓ DE NOUS GÈNERES I TEMÀTIQUES I PERÍODE D'ESTANCAMENT: DÈCADA DELS 90 FINS A L'ACTUALITAT

Per entendre, l'auge en la redacció de llibres, la introducció de nous gèneres i temàtiques (militar, religió, cultura, educació ...) i l'arribada d'aquests a finals dels anys 80 i durant tota la dècada dels 90, no sols s'ha de tenir en compte l'impacte que va tenir l'obra de H. K. Takahashi, sinó també per la situació de fervor i fascinació pel món japonès que s'havia anat configurant. Per tant, resulta encertat destacar i analitzar alguns dels elements que van consolidar aquest fort interès pel Japó com a mitjà per contextualitzar aquest últim període.

Durant els últims vint anys s'ha perpetuat l'interès i auge sobre el món nipó o japonisme. Quan el Japó va obrir-se al món exterior, a mitjans i finals del segle XIX, no sols va adoptar usos, costums, coneixements i aspectes culturals d'Occident, a més, va aportar una forta influència de les arts, les tradicions i, en general, de la cultura nipona a Occident. A finals del segle XIX, molts pintors reconeguts, sobretot francesos, van transferir els principis de l'art japonès sobre l'Occident i els van plasmar en algunes de les seves obres, com és el cas de Vincent Van Gogh (1853-1890). El Japó sempre ha exercit una considerable fascinació a Occident des de la seva obertura i la consolidació del fenomen del japonisme. Malgrat tot, tal i com argumenta el traductor i professor de literatura

japonesa Carlos Rubio, l'interès pel Japó no és constant, és a dir, hi ha temporades o erupcions cada 25 o 30 anys, la qual cosa explica perquè entre el període de temps que va des dels anys 40 fins als 70 hi ha una falta d'interès destacable respecte al Japó, també possiblement pels successos esdevinguts en la Segona Guerra Mundial.

En l'actualitat, s'ha de destacar que la fascinació i el fervor pel món japonès no sols rau en l'art, la literatura o altres elements culturals i/o tradicionals japonesos, sinó en la revolució que s'han donat en la tecnològica, l'automobilística i el món de l'oci. Cal remarcar que en aquests darrers 20 anys, Japó ha donat una passa gegantina pel que respecta al desenvolupament tecnològic i automobilístic, mèrits que no passen desapercebuts a ulls d'Occident i que els hi són reconeguts. Pel que respecta al món de l'oci, s'ha de fer menció de dos elements que han despertat en un gran nombre de persones de tot el món un fort fanatisme o interès pel món japonès, es tracta del *manga* i l'*anime*. El *manga* és una historieta que presenta la combinació de dos elements primordials: l'art gràfic japonès i el de la historieta occidental, coneguda com a novel·la gràfica o vulgarment còmic. L'adaptació d'aquests *manga* a la gran pantalla o com a sèries d'animació rep el nom d'*anime*. A més, Japó ha promogut un desenvolupament extraordinari pel que respecta al sector de les videoconsoles i els videojocs. En aquest aspecte, és interessant assenyalar que Japó ha elaborat diversos videojocs sobre la història del Japó, en especial, sobre el període Sengoku i la Revolució Meiji, els quals ens aporten un gran nombre de coneixements o informació històrica sobre determinats esdeveniments del Japó.

A banda d'aquests aspectes, podem trobar-ne d'altres que també han tingut una gran incidència a Occident i, en el nostre cas, a Espanya: la gastronomia, els cosmètics i les tradicions japoneses com la cura dels bonsais o la cerimònia del te, entre d'altres. Com bé s'ha esmentat anteriorment, el període d'auge es va donar a la dècada dels 80, però tots els elements i aspectes que caracteritzen l'esmentat període es mantenen i han anat guanyant encara més interès en els darrers vint anys. En el cas d'Espanya, hom pot percebre aquesta mateixa panoràmica, però cal destacar que durant aquests últims vint anys s'ha creat revistes sobre la cultura i l'art japonès, s'han començat a establir consorcis amb entitats, fundacions o institucions japoneses respecte a l'àmbit universitari i s'ha iniciat la impartició de múltiples docències sobre Estudis Asiàtics, orientals i japonesos (economia, política, cultura, llengua o història, entre d'altres).

Malauradament, a inicis del nou mil·lenni i del segle XXI, s'ha produït un cert estancament en la formulació d'estudis o investigacions sobre la història del Japó que perdura fins a l'actualitat. En gran mesura, és degut a la crisi econòmica que està vivint el Japó. A més a més, es pot dir que fins i tot, ara per ara, no hi ha estudis, investigacions, llibres o manuals de pes sobre la història del Japó

que siguin autòctons d'Espanya i encara menys que expliquin la transició del feudalisme al Japó. En altres paraules, avui dia tot i l'auge i l'interès sobre la història del Japó, la profunda globalització i el fervor i fascinació pel món japonès, es pot afirmar que no hi ha cap obra de producció castellana que tracti el tema i tampoc la història del Japó de manera exhaustiva. A més a més, la majoria d'obres que es presenten en aquest període són essencialment de divulgació, amb la qual cosa no s'aporten gaires novetats sobre temes específics. No obstant, sempre hi ha excepcions, com és el cas de Eiko Ikegami, la qual realitza un estudi exhaustiu sobre el desenvolupament cultural de la classe samurai i quin paper van jugar en la transició, o Penelope Franks⁷⁴, la qual duu a terme estudis sobre el món rural, el desenvolupament de l'agricultura i l'economia al Japó i com van repercutir en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

5.1. W. G. BEASLEY: REVISIÓ DELS PLANTEJAMENTS I DE LES APORTACIONS EN L'ÀMBIT ECONÒMIC

William Gerald Beasley (1919-2006) acadèmic i traductor britànic, va ser professor d'història especialitzat en Estudis d'Àsia Oriental i sobretot en la història moderna i contemporània del Japó. El 1963, va escriure per primer cop una obra força completa respecte a la història del Japó titulada: *The Modern History of Japan*. Malgrat tot, amb el pas del temps va veure necessari dur a terme una revisió completa. Arran d'això, l'autor va presentar una nova publicació: *The Rise of Modern Japan* del 1990, la qual va trigar relativament poc arribar a Espanya, el 1995, traduïda al castellà gràcies a la contribució de la *Fundación Japón* i sota el títol de *Historia Contemporánea de Japón*.

Per començar, s'ha de destacar que l'autor no aporta gaires novetats o informació respecte a la història del Japó. No obstant, W. G. Beasley, va optar per realitzar certs canvis no sols per ampliar el contingut, sinó per incorporar les noves idees presents en les aportacions de les obres d'investigacions dels últims vint anys i posteriors a la seva primera publicació, com vindrien a ser les de P. Akamatsu, J. Mutel, J. W. Hall, E. O. Reischauer i, per descomptat, els estudis i aportacions de H. K. Takahashi. Amb la seva renovació, l'autor pretenia atorgar importància a determinats aspectes que requerien més atenció com vindria a ser: el creixement econòmic, en vista de la importància que el «miracle econòmic» ha dut a terme en la història recent japonesa; ara s'escriu molt sobre les respostes socials i culturals del Japó a Occident, la qual cosa contribueix en gran mesura a incrementar el coneixement dels processos de modernització⁷⁵.

---

74 P. FRANKS: *Rural Economic Development in Japan: From the Nineteenth Century to the Pacific War*, Abingdon, Routledge, 2006.

75 W. G. BEASLEY: *Historia contemporánea de Japón*, Alianza, Madrid, 1995 (1ª Edició 1990). p.9.

W. G. Beasley, no deixa de banda els aspectes polítics, però considera que manquen de rellevància a l'hora d'explicar la modernització o la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, i, per tant, no para gaire atenció en aquesta temàtica, la presència de la qual és mínima en el seu llibre. En canvi, l'autor continua opinant que s'ha de remarcar la importància dels aspectes econòmics, cosa que ajuda a comprendre perquè destina un nombre de pàgines tan elevat a tractar els aspectes econòmics. A més, al llarg de tot aquest recorregut historiogràfic, hom ha pogut apreciar que eren pocs els autors que destacaven i mencionaven els aspectes socials i sobretot culturals. W. G. Beasley, dedica gran part del seu llibre a parlar dels aspectes socials i culturals i com aquests van influir en la modernització.

L'autor considera que fora d'Europa i Amèrica del Nord, el Japó va ser un dels països que millor va assolir la seva modernització i dedica gran part del seu llibre a explicar-ho i emmarcar-ho en un context entre tradició i modernitat. Segons W. B. Beasley, el poble japonès va patir diversos problemes a l'hora d'ajustar els seus valors i les seves institucions socials a l'era industrial a causa dels canvis culturals i també socials. En altres paraules, *“los japoneses dejaban atrás lo tradicional y asiático y lo que perseguían era lo moderno y occidental. La transformación, por lo tanto, les obligaba no sólo a abandonar viejas maneras de pensar y de hacer las cosas, sino también a sacrificar una parte de su identidad cultural”*. Arran d'això, W. G. Beasley, ubica el punt de partida o origen de la transició del Japó en l'era Tokugawa (1600-1868), la qual va presenciar el sorgiment d'un capitalisme embrionari, la formació d'institucions que asseguraven l'estabilitat social i l'opressió de la població i la configuració definitiva de les tradicions nacionals de la cultura i de les idees. Conjuntament en destaca la caiguda de la dinastia Tokugawa i els esdeveniments que en van derivar com els factors que comprenen la prima fase de la transició de la història premoderna a la història moderna de Japó⁷⁶.

W. G. Beasley es centra en temes i assumptes diversos. En primer lloc, atorga vital importància a la societat, les relacions o lligams socials, sobretot entre els *daimyōs* i samurais i la resta de la població, i els canvis en les condicions socials que es van produir durant tot el règim Tokugawa i els inicis de la Restauració Meiji, per tal d'explicar la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. En segon lloc, l'autor adverteix la importància dels aspectes econòmics. Segons el seu criteri, durant el primer segle de l'era Tokugawa (segle XVII), es va donar un creixement econòmic acompanyat d'un augment demogràfic i de les terres de cultiu, tot comportant un increment de la producció agrícola, que a la vegada, va estimular el comerç interior. No sols es va incrementar el comerç interior local, sinó que, a més, va impulsar el desenvolupament de les ciutats, tot convertint-se en centres

---

76 W. G. BEASLEY: “El legado Tokugawa”, en *Historia contemporánea de Japón ...*, pp.15-17.

comercials i financers del règim. Per articular encara millor el comerç s'havia d'enllaçar les ciutats i els pobles a través de la construcció d'una xarxa vial, la qual va acabar creant un mercat nacional de determinats productes⁷⁷.

Els canvis que s'han pogut apreciar van influir de forma considerable a l'agricultura. Un aspecte primordial és l'abandonament de l'agricultura de subsistència per adoptar una agricultura de producció orientada al mercat. Arran d'això, l'autor també en destaca la importància de l'especialització de la producció agrícola i l'ús de millors mètodes de producció, animals de tir i fertilitzants. En aquesta mateixa línia, Beasley fa un salt en el temps situant-nos vora de la Revolució Meiji i assenyala la primera fase de la industrialització i les seves bases (1860-1885) per estimular el creixement econòmic modern, entre les quals en destaca: la pràctica generalitzada d'operar en una economia monetària, un sistema de distribució de mercaderies força desenvolupat, una notable experiència en les finances i el comerç, una certa millora dels transports, sobretot marítims, les comunicacions, el servei postal i la construcció d'una xarxa ferroviària i diverses drassanes. També, atorga certa importància a la creació d'un sistema financer adequat als nous temps el foment de la producció per a les exportacions, entre d'altres. Cal destacar que, l'autor fa menció del creixement industrial, el desenvolupament econòmic, l'assentament definitiu del capitalisme i tots els elements o aspectes econòmics que van jugar un paper capdavanter en la transició.

En definitiva, W. G. Beasley escriu un llibre de síntesi amb la pretensió d'establir una explicació generalitzada i divulgativa no sols del tema, sinó també de la història moderna i contemporània del Japó i posar al dia la seva obra mitjançant les aportacions més recents. Hom pot extreure aquesta mateixa conclusió al llegir amb atenció la seva obra, ja que Beasley parla i tracta moltes temàtiques i aspectes, però l'autor no realitza un estudi profund o detallat de cap temàtica o aspecte, sinó que bàsicament es limita a narrar la història del Japó mitjançant una explicació plena d'exemples.

5.2. EIKO IKEGAMI: INTERPRETACIÓ I ANÀLISI DEL DESENVOLUPAMENT CULTURAL DEL SAMURAI JAPONÈS

L'autora i sociòloga Eiko Ikegami (1954) va publicar el seu llibre per primer cop l'any 1997 amb el títol de *The Taming of the Samurai. Honorific Individualism and the Making of Modern Japan*. Aquest llibre va trigar relativament poc a veure la llum en castellà aquí a Espanya, dos anys escassos (1999), sota el nom de *La domesticación del samurái. El individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno*.

---

77 W. G. BEASLEY: "El legado Tokugawa", en *Historia contemporánea de Japón ...*, p.26-27.

El propòsit de E. Ikegami és estudiar i analitzar els diversos factors, esdeveniments, elements i processos que configuren la mentalitat i el comportament de l'individu i la societat. Per tant, l'eix central de l'estudi és la societat, on els individus, en aquest cas els samurais, són els actors històrics que consoliden la construcció social, és a dir, l'obra pretén ajudar a comprendre les característiques i la mentalitat que formen a la societat japonesa i en especial la classe dels samurais. En *La domesticación del samurái* combina de manera magistral els enfocaments i conceptes de Max Weber i Charles Tilly per tal d'explicar la funció de l'individualisme honorífic del guerrer samurai en la formació del Japó modern. Mentre que els paisatges ecològics i socials japonesos han patit transformacions i alteracions a causa de l'intens procés de modernització, la identitat cultural japonesa s'ha mantingut intacta

En la història japonesa, concretament a finals del règim Tokugawa, es va dur a terme un procés sociopolític de domesticació del samurai, el qual va canalitzar aquesta tradició d'autodisciplina per produir una disposició mental amb tendència a harmonitzar tot sentit individual de la identitat personal amb les metes i responsabilitats socials. El final de l'era Tokugawa i, sobretot, el període de la Restauració Meiji van estimular la transformació d'aquesta classe guerrera en buròcrates domesticats. A més a més, E. Ikegami, pretén resoldre qüestions com quins són els motius que han permès que el Japó es pogués desenvolupar tan notablement en els camps de la indústria i el comerç o els negocis amb una mentalitat col·lectiva que devalua l'individualisme i la innovació, quan en canvi, el model occidental també ha assolit tals èxits seguint un model totalment oposat, el qual valora per damunt de tot la iniciativa personal. L'autora per dur aquesta tasca estableix una nova perspectiva basada en l'anàlisi del desenvolupament cultural del samurai japonès. En altres paraules, E. Ikegami, tracta el tema de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó a partir de la cultura. Segons aquesta, la transformació cultural del samurai és la clau per comprendre i apreciar no sols les tensions entre individualisme i el col·lectivisme en el Japó modern, sinó per entendre la mentalitat de l'època i comprendre com aquesta evolució o desenvolupament cultural va propiciar i participar en la transició al Japó⁷⁸.

Presenta una investigació de com els processos socials, els recursos culturals i la sensibilització i incorporació del «jo» dins la societat van permetre als samurais construir o adoptar el sentit d'individualitat. També aporta un estudi dels processos que van marcar la construcció i la formació d'un Estat modern, centralitzat i capitalista, partint de la societat feudal japonesa. E. Ikegami considera que per comprendre el desenvolupament social japonès hom ha de deixar de banda la perspectiva de grup i col·lectiva que transmet avui dia la societat japonesa, ja que els japonesos

78 E. IKEGAMI: *La Domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno*; Anthropos, Barcelona, 2012 (1ª Edició: 1997). p.15.

compten amb recursos culturals propis per a l'expressió d'individualitat. D'aquesta forma, per facilitar la comprensió també s'ha d'inserir el concepte d'individualitat molt present en la cultura elitista dels samurais. Segons E. Ikegami, durant molt de temps els japonesos han intentat harmonitzar el seu sentit d'individualitat amb les seves responsabilitats i exigències socials. Per tant, l'autora a partir del seu estudi i anàlisi de la consciència de l'honor entre els samurais il·lustra com un conjunt de tensions paradoxals van ser articulades i transformades en la cultura japonesa en relació al desenvolupament dinàmic de la classe i les seves formes d'organització del poder polític. La contribució de la classe samurai no és més important que les altres, però el fet de configurar la classe dominant i dirigent durant tant de temps i al ser encarregada de fixar una mentalitat, uns comportaments i conductes, entre altres coses, la fa mereixedora d'una anàlisi profunda com a factor o aspecte primordial de la cultura japonesa⁷⁹.

La sociòloga afirma que el desenvolupament cultural de la classe samurai va estar marcat per dos aspectes culturals de majors dimensions: el canvi i el control. Des dels seus inicis la cultura militar samurai presentava un element molt important, la disciplina. El guerrer samurai havia de controlar els seus desitjos a curt termini amb la fi d'assolir metes a llarg termini. Posteriorment, van tenir lloc els processos sociopolítics de la domesticació samurai, els quals van reconduir aquesta tradició d'autodisciplina i van produir una disposició mental que harmonitzava el sentit individual de la identitat personal amb objectius i responsabilitats socials. El mateix procés de domesticació va permetre retenir els impulsos agressius cap a la independència que s'havia originat durant el desenvolupament de la cultura samurai⁸⁰. L'autora anomena aquesta contra tendència amb el nom de «individualisme honorífic», la qual va servir com a motiu de canvi tant a escala social com a personal, ja que un fort sentit d'individualitat té el potencial de generar canvis a l'arriscar la violació de les normes culturals.

Els samurais van modificar les pràctiques de l'honor perquè, consolidar una cultura elitista d'honor, depenia del desenvolupament d'un grup social que fos capaç d'imposar disciplina sobre els seus membres individuals⁸¹. La influència dels samurais en la societat japonesa es podia etiquetar d'omnipresent, ja que la majoria de programes de modernització nacional presents durant el període de la Restauració Meiji, van ser impulsats per antics samurais o per aquells que havien après la doctrina d'autodisciplina samurai. Per tant, les dimensions culturals i socials d'aquesta realitat són

---

79 E. IKEGAMI: *La Domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno ...*, pp.16-18.

80 E. IKEGAMI: *La Domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno ...*, p. 24.

81 E. IKEGAMI: *La Domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno ...*, pp.25-26.

de vital importància per comprendre el Japó tradicional i el contemporani⁸². En definitiva, E. Ikegami es fixa en el paper central que van jugar l'honor, la individualitat, la transformació de la cultura samurai i el pas d'una classe guerrera, gairebé autònoma, a uns buròcrates sedentaris i domesticats que van passar a liderar el nou Estat modernitzat i capitalista; en la col·laboració, la competència i la notable transformació del Japó, des de la societat feudal medieval fins a l'Estat modern i centralitzat, és a dir, en el procés de transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

5.3. MIKISO HANE: RECOPIACIÓ D'INTERPRETACIONS, PLANTEJAMENTS I APORTACIONS

En darrer lloc, s'ha de destacar el llibre o obra de Mikiso Hane (1922-2003), historiador i professor especialitzat en història japonesa. El seu llibre titulat *Japan: A Short History* va ser publicat per primer cop l'any 2000 i va arribar a Espanya traduït al castellà en menys de tres anys (2003) sota el títol de *Breve historia de Japón*. Tanmateix, s'ha de tenir en compte que aquesta no sols és l'última obra de M. Hane, sinó que també és una de les últimes obres amb gran rigor sobre la història del Japó que s'ha escrit i que ha arribat a Espanya.

En *Breve historia de Japón* explica la història del Japó a partir d'una visió general dels esdeveniments que han anat succeint al Japó des de els seus orígens fins als últims anys del segle xx, per mitjà d'un estudi i anàlisi de les diverses temàtiques, però centrant-se, sobretot, en els temes socials, intel·lectuals i culturals⁸³. En altres paraules, M. Hane, formula una obra de síntesi que explica la història del Japó sense passar per alt cap temàtica. Cal remarcar que el seu llibre també permet difondre coneixements i plantejaments innovadors d'altres autors que no han tingut una gran incidència o que senzillament no han tingut l'oportunitat d'arribar a Espanya. A més, M. Hane incorpora elements que fins al moment no havien tingut gaire ressò ni incidència com és el cas de la religió, l'art, la literatura, l'educació, l'evolució intel·lectual i cultural i la situació i paper de la dona en la societat. Nogensmenys, cal recalcar que M. Hane per explicar la història del Japó i tractar la transició s'ajuda de diversos plantejaments i afirmacions d'alguns dels autors que s'han anat veient fins ara. En definitiva, tot això converteix el llibre en una font de coneixements útils i interessants.

---

82 E. IKEGAMI: "Honor, formación de Estado y teorías sociales," en *La Domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno ...*, p.30.

83 M. HANE: *Breve historia de Japón*, Alianza Editorial, Madrid, 2011 (1ª Edició: 2000). p.11.

CONCLUSIONS

Aquest ha estat el marc de treball del nostre estudi sobre la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. A través de l'exposició de diversos autors, llibres, interpretacions i aportacions, s'ha pogut apreciar com s'ha anat tractant el tema durant els últims 75 anys, com ha evolucionat el debat i com i quan han arribat a Espanya aquests coneixements. Per tant, a tall de conclusió, és adient remarcar el transcurs de la historiografia sobre el Japó a l'Estat espanyol i l'evolució del debat. El període que comprèn la dècada dels 40 i els 60, està caracteritzat, majoritàriament, per interpretacions que a l'hora de tractar la transició del feudalisme al capitalisme i la història del Japó es basen en la història política, institucional i social. Paradoxalment, els primers estudis o llibres que han arribat a l'Estat espanyol són de contingut econòmic, social o d'ambdós. L'exemple més evident rau en el llibre de G. C. Allen i les seves aportacions econòmiques i, en menor mesura, culturals, la qual cosa resulta paradoxal. Aquest primer autor, remarca la importància de l'àmbit econòmic, sobretot, el desenvolupament industrial i financer. Pel que respecta a l'àmbit cultural, destaca la importància de l'educació, així com la disciplina, entre altres valors. No obstant, la preeminència dels llibres basats en interpretacions sobre la història política o institucional va comportar que no triguessin massa temps en arribar a Espanya, com és el cas de l'obra de J. W. Hall, el qual presenta una interpretació institucional i social de la història del Japó i para atenció a les transformacions de les institucions polítiques i socials i la reordenació territorial.

A finals d'aquest primer període i principis del següent, van començar a arribar els primers estudis socioeconòmics, els quals de manera progressiva van anar guanyant pes dins la historiografia sobre el Japó en l'Estat Espanyol. Cal destacar que els estudis i interpretacions socioeconòmiques es mantenen en auge durant tota la dècada dels 70. En aquest sentit, a partir del llibre de P. Akamatsu arriba a Espanya la primera interpretació socioeconòmica, ja que remarca per damunt de tot l'impacte dels aspectes socials com el creixement demogràfic i els aixecaments o moviments pagesos. Dins l'àmbit econòmic, destaca el paper de l'agricultura i el desenvolupament artesanal. No gaire més tard, arriba el llibre de J. Mutel. Aquest també posa especial atenció als aspectes socials i econòmics, tot advertint la rellevància de la mobilitat social, l'expansió de l'economia monetària i la influència dels coneixements i estudis Occidentals. Més endavant, arriba l'obra i aportacions de E. O. Reischauer, el qual també insereix en el camp econòmic i planteja la importància que van tenir les millores agrícoles i el creixement comercial.

A mitjans de la dècada dels 70, és quan arriben a Espanya les aportacions de P. Anderson sobre el debat de la transició del feudalisme al capitalisme al Japó. Segons aquest, en el cas de Japó, l'impuls fonamental de la transició cap al mode de producció capitalista va ser exogen, ja que l'impacte de l'imperialisme i l'obertura del Japó a l'exterior van ser els factors que van estimular l'erupció de les forces internes, tot conduint-les cap a la transformació total de l'ordre tradicional. En altres paraules, Japó no comptava amb una força interna capaç d'impulsar una transformació cap al mode de producció capitalista, la qual cosa evidencià que no va poder generar un capitalisme natiu per mitjà d'un impuls propi o autòcton⁸⁴. Per tant, P. Anderson considera que els elements més importants de la transició rau en l'impacte del imperialisme i l'obertura a l'exterior. En canvi, a finals dels anys 70, Harold Bolitho estableix una renovació de la interpretació política i social, tot remarcant la importància dels canvis i les convulsions socials.

La clau de volta arriba a la dècada dels 80, fruit dels estudis i el llibre de H. Kohachiro Takahashi. Aquest, no sols va realitzar aportacions de pes dins del debat sobre la transició del feudalisme al capitalisme al Japó, sinó que, a més, va comportar una nova manera d'enfocar el tema i la possibilitat de deixar endarrere els tòpics presents fins al moment. H. Kohachiro Takahashi exposa un enfocament comparatiu entre la història d'Orient i Occident per situar els esdeveniments en una perspectiva universal. La seva obra presenta una interpretació socioeconòmica on destaca el paper de l'agricultura, la distribució i l'organització feudal de la propietat territorial, els problemes agrícoles, moviments camperols i la formació de la classes obreres. En aquesta mateixa dècada, es realitzen les primeres aportacions per part d'autors autòctons de l'Estat espanyol com J. Moreno García.

El període comprès entre la dècada dels 90 i l'actualitat és canviant, ja que es passa de realitzar estudis destacats que treballen àmbits poc tractats com la cultura, la mentalitat, entre d'altres, a estancar-se. Emperò, que hi hagi una etapa d'estancament no significa pas que no es facin investigacions o aportacions, sinó que són reduïdes i pocs els interessats en el tema. Tot i així, sempre hi ha alguna excepció, com és el cas de P. Franks, la qual continua realitzant estudis sobre el tema, tot destacant la importància del desenvolupament agrícola. En aquesta línia d'estudis temàtics també trobem el llibre de E. Ikegami. Aquesta aporta una interpretació del tema totalment cultural, ja que para especial atenció a la transformació cultural del samurai, la mentalitat i valors de la societat japonesa i com aquests aspectes van repercutir en la transició del feudalisme al capitalisme al Japó.

---

84 P. ANDERSON: *El Estado Absolutista ...*, p.431.

Paral·lelament, en aquest període, s'ha de tenir en compte el predomini d'obres de síntesi o llibres de caràcter divulgatiu, la qual cosa significa que s'emfatitza la difusió de coneixements per damunt de l'aportació de novetats, com és el cas de W. G. Beasley o M. Hane. No obstant, ambdós aporten informació i coneixements de qualsevol àmbit (polític, institucional, social, econòmic, cultural, intel·lectual ...) que cap altre autor havia fet arribar a Espanya fins al moment. Cal dir que exposen aspectes i elements que fins al moment no havien tingut incidència com la religió, l'educació, l'art o la mentalitat.

Per acabar, després de veure l'evolució historiogràfica i analitzar els diversos llibres hom pot pensar i extreure que la situació en la que es troba avui dia la historiografia sobre el Japó a l'Estat espanyol no es gaire diferent a la resta d'Occident, ja que darrerament la majoria de llibres i estudis estan basats en les teories i plantejaments que altres autors han estipulat i, en gran mesura, es deixa de banda les fonts originals. D'aquesta manera, la progressió dels estudis romanen estancats i es perpetuen les mateixes interpretacions, teories i plantejaments, tot dificultant-ne l'avanç i el desenvolupament de noves interpretacions i estudis, amb la qual cosa resulta complicat realitzar aportacions innovadores i de gran importància.

BIBLIOGRAFIA

- AKAMATSU, P.: *Meiji 1868: revolución y contrarrevolución en Japón*, Siglo XXI, Madrid, 1977 (1ªEdició: 1968).
- ALLEN, G. C.: *Breve historia económica del Japón moderno (1868-1937)*, Tecnos, Madrid, 1980 (1ªEdició: 1946).
- ANDERSON, P.: *El Estado Absolutista*, Siglo XXI, Madrid, 1979 (1ªEdició: 1974).
- BEASLEY, W. G.: *Historia contemporánea de Japón*, Alianza, Madrid, 1995 (1ªEdició: 1990).
- BOLITHO, H.: *Japón Meiji*; Akal, Madrid, 1991 (1ªEdició: 1977).
- FRANKS, P.: "Understanding Japanese Rural History in a Comparative Context From: Surplus Labour to the Labour-intensive Path of Development", *Historia Agraria*, núm 53, Abril 2011. pp. 73-95.
- FRANKS, P.: *Rural Economic Development in Japan: From the Nineteenth Century to the Pacific War*, Abingdon, Routledge, 2006.
- HALLYDAY, J.: *A Political History of Japanese Capitalism*, Pantheon, Nueva York, 1975.
- HANE, M.: *Breve historia de Japón*, Alianza Editorial, Madrid, 2011 (1ªEdició: 2000).

- HAYAMI, Y.: “Cambios en la naturaleza del problema agrícola en el desarrollo económica de Japón”, en *Agricultura Japonesa bajo Sitio*, Macmillan Press and St. Martin’s Press, 1988.
<http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=2220272>. Consulta: 24/11/2014
- HILTON, R.: “Introducción”, en *La transición del feudalismo al capitalismo*, Crítica, Barcelona, 1987 (1ªEdició: 1977).
- IKEGAMI, E.: *La domesticación del samurái: el individualismo honorífico y la construcción del Japón moderno*; Anthropos, Barcelona, 2012 (1ªEdició: 1997).
- JOHNSTON, B. F. i MEIJER, J. W.: “El papel de la agricultura en el desarrollo económico”, *The American Economic Review*, vol. LI, núm. 4, 1961, pp. 566-593.
- MORENO GARCÍA, J.: *Japón contemporáneo: (hasta 1914)*, Akal, Madrid, 1989.
- MUTEL, J.: *El fin del shogunato y el Japón Meiji, 1853-1912*, Vicens Vives, Barcelona, 1972 (1ªEdició: 1970).
- NAKAMURA, J. I.: *Agricultural Production and the Economic Development of Japan, 1873-1922*, Princeton University Press, Princeton, Nueva Jersey, 1966.
- OHLSON, S.: *Historia del Japón: desde los orígenes hasta principios del siglo XX*, Seix Barral, Barcelona, 1946.
- REISCHAUER, E. O.: *El Japón: historia de una nación*, Fondo de Cultura Económica, México D.F., 1986 (1ªEdició: 1970).
- SECO SERRA, I.: *Historia breve de Japón*, Sílex, Madrid. 2010.
- SMITH, T. C.: *Political Change and Industrial Development in Japan: 1868-1880*, Stanford University Press, California, 1955.
- SMITH, T. C.: *The Agrarian Origins of Modern Japan*, Stanford University Press, California, 1959.
- TAIRA, K.: *Economic Development and the Labor Market in Japan*, Columbia University Press, Nueva York, 1970.
- TAKAHASHI, H. K.: *Del feudalismo al capitalismo: problemas de la transición*; Crítica, Barcelona, 1986 (1ªEdició: 1983).
- TIEDEMANN, A. E.: *Breve historia del Japón Moderno*, El Ateneo, Buenos Aires, 1965.
- WHITNEY HALL, J.: *El imperio japonés*, Historia Universal Siglo XXI, Siglo XXI Madrid, 1973.